

Vilniaus universitetas
Komunikacijos fakultetas
Knygotyros ir dokumentotyros mokslų institutas

Ieva Bluvštein,
Leidybos magistro studijų programos II k. studentė

**SKAITMENINIŲ KNYGŲ SKAITYTVAI KAIP ELEKTRONINĖS LEIDYBOS
PLĖTROS PRIEMONĖ**
Magistro baigiamasis darbas

Vadovas: doc. Remigijus Misiūnas

Vilnius, 2010

Pildo magistro baigiamojo darbo autorius

IEVA BLUVŠTEIN

(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)

**SKAITMENINIŲ KNYGŲ SKAITYTUVAI KAIP ELEKTRONINĖS LEIDYBOS
PLĖTROS PRIEMONĖ**

(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)

THE IMPACT OF E-BOOK READERS ON E-PUBLISHING INDUSTRY

(magistro baigiamojo darbo pavadinimas anglų kalba)

Patvirtinu, kad bakalauro/ magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis bakalauro/ magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas kitose aukštosiose mokyklose.

(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)

Sutinku, kad bakalauro/ magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų procese.

(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)

Pildo bakalauro/ magistro baigiamojo darbo vadovas

Bakalauro/ magistro baigiamąjį darbą ginti _____

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

(data)

(magistro baigiamojo darbo vadovo parašas)

Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, reikalų tvarkytoja

Bakalauro/ magistro baigiamasis darbas įregistruotas

(instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, pavadinimas)

(data)

(instituto/ katedros reikalų tvarkytojos parašas)

Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, vadovas

Recenzentu skiriu _____

(recenzento vardas, pavardė)

(data)

(instituto/ katedros vadovo parašas)

Pildo recenzentas

Darbą recenzuoti gavau _____

(data)

(recenzento parašas)

REFERATO LAPAS

Bluvštei, Ieva

Blu-97 Skaitmeninių knygų skaitytuvai kaip elektroninės leidybos plėtros priemonė : magistro baigiamasis darbas / Ieva Bluvštei; mokslinis vadovas doc. Remigijus Misiūnas; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Knygotyros ir dokumentotyros mokslų institutas. – Vilnius, 2010. – 60 lap.:
lent. – Mašinr. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 55-58 (46 pavad.).

UDK 655

Reikšminiai žodžiai: *elektroninė leidyba, skaitmeninių knygų skaitytuvas(-ai), leidybos rinka.*

Magistro darbo **objektas** – skaitmeninių knygų skaitytuvai (SKS), **tikslas** – ištirti SKS ir nustatyti jų poveikį Lietuvos knygų leidybos verslui. Šiam tikslui pasiekti iškeliami **uždaviniai:**

- a) išsiaiškinti, kaip vyksta SKS sklaida pasaulyje, kaip ji veikia pasaulinį knygų leidybos verslą ir kokios yra numatomos šio proceso perspektyvos;
- b) įvertinti, koku mastu pasaulinės elektroninės leidybos vystymosi prognozės gali būti taikomos Lietuvoje;
- c) išnagrinėti kaip Lietuvoje vystosi elektroninė leidyba ir palyginti ją su užsienio rinkomis;
- d) atlikti kokybinį ir kiekybinį tyrimus, remiantis gautais duomenimis prognozuoti elektroninės leidybos perspektyvas Lietuvoje.

Šis rašto darbas yra teorinio pobūdžio, todėl, išsiaiškinus, kad šiuo metu neegzistuoja nuosekli teorija tiriamam fenomenai paaiškinti, pateikiama mokslinė koncepcija su ją pagrindžiančia empirine dalimi. Naudojami socialinių mokslų metodai: aprašomasis, kiekybinio ir kokybinio tyrimo. Iš knygotyros mokslų pasirinktas specialusis tipologinis metodas, kuriuo remiantis SKS skirstomi pagal tam tikrus išorinius ir vidinius požymius. Analogijos metodas taikomas lyginant tradicinę leidybos verslą su muzikos verslu.

Darbo struktūra atspindėta turinyje, ji parengta pagal išsikeltus rašto darbo uždavinius. Pirmame skyriuje pateikiamos ir aprašomos techninės prielaidos elektroninės leidybos verslui rasti. Antrajame skyriuje analizuojamos problemos su kuriomis susiduriama perorientuojant tradicinę leidyklų veiklą į elektroninę. O paskutinėje, trečiojoje dalyje, pateikiama empirinių duomenų analizė ir tyrimų apibendrinimas.

TURINYS

ĮVADAS	6
I. ELEKTRONINĖS LEIDYBOS TECHNINĖS PRIELAIDOS	9
1. 1. Elektroninės leidybos ir skaitmeninių knygų skaitytuvų sąvokų apibrėžimas.....	9
1. 2. Tradicinės ir skaitmeninės knygos	11
1. 3. Skaitmeninių knygų skaitytuvų techninės charakteristikos ir prietaisų apžvalga	12
II. LEIDYKLŲ VEIKLOS PERORIENTAVIMAS Į ELEKTRONINĘ LEIDYBĄ	19
2. 1. Leidybos rinkos tendencijos pasaulyje.....	19
2. 2. Elektroninė leidyba Lietuvoje	23
2. 3. Leidybinės veiklos perorientavimo į el. leidybą techniniai uždaviniai	27
III. SKAITMENINIŲ KNYGŲ SKAITYTUVAI - PANAUDOJIMO LIETUVOS RINKOJE TYRIMAS.....	30
3. 1. Tyrimo strategija ir reikšmė	30
3. 2. Lietuvos knygų rinkos dalyvių kokybinio tyrimo rezultatai	34
3. 3. Lietuvos SKS potencialių vartotojų kiekybinis tyrimas.....	48
IŠVADOS	53
BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS	55
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA (angl. SUMMARY).....	59
PRIEDAI.....	61
<i>Priedas nr. 1.</i> Laiško-kvietimo siūsto kokybinio tyrimo respondentams pavyzdys.....	61
<i>Priedas nr. 2.</i> SKS kokybinio tyrimo scenarijus (<i>Fokus grupės</i>)	62
<i>Priedas nr. 3</i> Kokybinis tyrimas. Pirmos fokus grupės atsakymai raštu ir antros fokus grupės nuotraukos.....	65
<i>Priedas nr.4.</i> Kiekybinio tyrimo klausimynas (anketa).....	66
<i>Priedas nr. 5.</i> Kiekybinio tyrimo atsakymų išsklotinė.....	67

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

1. Skaitmeninių knygų skaitytuvas – SKS
2. Elektroninis – el.

IVADAS

Visuomenė į naujas technologijas reaguoja vienu iš trijų būdų. Dalis naujovių prigyja lengvai, žmonės greitai suvokia jų teikiamą naudą ir noriai ima jomis naudotis. Kai kurios inovacijos įvertinamos kaip nefunkcionalios, netinkamos naudoti ir dėl to greitai atmetamos. Daugumą technologinių naujovių visuomenė priima palaipsniui – išbandomi įvairūs jų pritaikymo būdai, o tuo metu pačios technologijos tobulinamos ir derinamos prie vartotojų poreikių.

Paskutinių kelių dešimtmečių istorijoje apstu pavyzdžių rodančių, kad kai kurios naujos technologijos užima žmonijos gyvenime kur kas svarbesnę vietą, nei numatė ar galėjo įsivaizduoti jų kūrėjai. Naujovių populiarumas ir plėtra ženkliai dalimi priklauso nuo daugelio ekonominių, kultūrinių ir socialinių faktorių. Tos pačios modernios technologijos vienoje šalyje gali būti labai paplitusios, o kitose nesulaukti vartotojų pripažinimo.

Naujos technologijos daro didžiulę įtaką visam šiuolaikiniam verslui. Kūrybinių industrijų srityje jos iš esmės pakeitė fotografiją, kiną ir muzikos įrašų gamybą. Muzikos įrašų industrija tinkamai neįvertino ir laiku nesureagavo į informacines ir technologines naujoves ir dėl to gana skaudžiai nukentėjo. Panašių padarinių galima tikėtis ir knygų leidyboje, neveltui, elektroninė leidyba jau dabar vadinama Naujuoju Gutenbergu.

Šiame mokslo tiriamajame darbe tiriama naujos elektroninio rašalo (e-ink) technologijos pagrindu, sukurtų skaitmeninių knygų skaitytuvų (toliau – SKS) poveikis leidybos verslui. Taigi, šio **darbo objektas** – skaitmeninių knygų skaitytuvai. Atsakoma į klausimą ar SKS padės išpopuliarinti skaitmenines knygas ir numatoma, kokios yra galimos jų atsiradimo rinkoje pasekmės.

Darbe analizuojami socialiniai reiškinių aspektai. Išsiaiškinama, kokius reikalavimus vartotojai kelia tokio tipo įrengimams ir ar jau yra pasiektas toks SKS funkcionalumas ir kaina, kurie leistų jiems, o tuo pačiu ir elektroninėms knygoms, tapti masiniu produktu.

Apibendrintai, šio mokslo tiriamojo **darbo tikslas** – iširti SKS ir nustatyti jų atsiradimo poveikį Lietuvos knygų leidybos verslui. Šiam iškeltam tikslui pasiekti iškeliami tokie **darbo uždaviniai**:

a) išsiaiškinti, kaip vyksta SKS sklaida pasaulyje (kokie yra sukurti modeliai, ar pakankamai rinkoje yra pateikiama skaitmeninių knygų, apžvelgti kainas, kokiais būdais vyksta platinimas), kaip ji veikia pasaulinį knygų leidybos verslą ir kokios yra numatomos šio proceso perspektyvos;

b) įvertinti, koku mastu pasaulinės elektroninės leidybos vystymosi prognozės gali būti taikomos Lietuvoje;

c) išnagrinėti kaip Lietuvoje vystosi elektroninė leidyba ir palyginti ją su užsienio rinkomis;

d) atlikti kokybinį ir kiekybinį tyrimus, remiantis gautais duomenimis prognozuoti elektroninės leidybos perspektyvas Lietuvoje.

Šis rašto darbas yra teorinio pobūdžio, todėl, išsiaiškinus, kad šiuo metu neegzistuoja nuosekli teorija paaiškinanti tiriamą fenomeną, pateikiama mokslinė koncepcija su ją pagrindžiančia empirine dalimi. Siekiant atlikti mokslinį tyrimą yra pasitelkiami informacijos ir komunikacijos tyrimuose naudojami metodai. Iš socialinių mokslų srities yra pasirinkti aprašomasis ir kiekybinio bei kokybinio tyrimo metodai. Tyrime taip pat naudojamas ir specialusis tipologinis knygotyros mokslo metodas, kuriuo remiantis SKS skirstomi pagal tam tikrus išorinius ir vidinius požymius. Aprašomasis metodas padeda atskleisti šaltinių ir literatūros teikiamas žinias bei tiksliai apibūdinti SKS. Kokybinio ir kiekybinio tyrimų rezultatai leidžia įvertinti SKS žinomumą ir populiarumą Lietuvoje bei daryti prielaidas apie jų ir elektroninės leidybos perspektyvas. Naudojamas analogijos metodas, pagal kurį tradiciniam leidybos verslui taikomas muzikos leidybos verslo pavyzdys.

Darbo struktūra atspindėta turinyje, ji parengta pagal išsikeltus rašto darbo uždavinius. Pirmame skyriuje „Elektroninės leidybos techninės prielaidos“ yra apžvelgiamos sąvokų reikšmės ir jų naudojimas. Išsiaiškinus tokias sąvokas kaip „skaitmeninis“, „elektroninis“, apibūdinus „skaitmeninį knygų skaitytuvą“, išskiriami tradicinės ir skaitmeninės knygų skirtumai, jų panaudojimo ypatybės. Vėliau yra pateikiamos skaitmeninių knygų skaitytuvų techninės charakteristikos ir jų modelių apžvalga.

Antroje darbo dalyje „Leidyklų veiklos perorientavimas į elektroninę leidybą“ analizuojama elektroninės leidybos pasaulinės rinkos tendencijos, didesnę dėmesį skiriant skaitmeninių knygų skaitytuvams. Pateikiami ir palyginami Lietuvos ir Vakarų specialistų požiūriai į elektroninę leidybą ir SKS. Nagrinėjama elektroninės leidybos verslo padėtis Lietuvoje – pateikiama informacija apie skaitmeninių knygų leidėjų ir skaitytuvų platintojo veiklą bei analizuojamos priežastys, trukdančios spartesnei šio verslo plėtrai. Numatoma kaip, populiarėjant skaitmeninėms knygoms, pasikeis knygų leidėjų veikla ir visa knygų rinka. Skyriaus pabaigoje pateikiami leidybinės veiklos perorientavimo iš tradicinės į elektroninę leidybą techniniai uždaviniai.

Paskutiniame darbo skyriuje „Skaitmeninių knygų skaitytuvai – panaudojimo Lietuvos rinkoje tyrimas“ pateikiamas empiriniais duomenimis pagrįstas tyrimas, kuris susideda iš

kokybinės ir kiekybinės dalių. Visų pirma, aprašomas tyrimo tikslas, strategija, iškelti uždaviniai ir tyrimo hipotezės. Antrame ir trečiame poskyriuose analizuojami gauti duomenys, pabaigoje pateikiami apibendrinimai.

Naudojami darbe šaltiniai ir literatūra yra parinkti atsižvelgiant į darbo temą ir jai atskleisti reikalingos informacijos poreikį. Renkant šiuos šaltinius susidurta su nedidele mokslinių darbų panašia tema apimtimi. Dėl šios priežasties darbe nebuvo naudojamos monografijos, nors šį trūkumą mėginta užpildyti įvairiais publicistiniais ir moksliniais straipsniais. Dauguma šaltinių yra internetiniai, kurių patikimumas buvo kruopščiai tikrinamas pagal bendrą šaltinio turinį ir publikacijos autorių.

I. ELEKTRONINĖS LEIDYBOS TECHNINĖS PRIELAIDOS

Pirmame mokslinio tiriamojo darbo skyriuje išaiškintas terminų sąvokų naudojimas. Išsiaiškinus sąvokas, apibūdinamas tradicinės ir skaitmeninės knygų skirtumas, jų panaudojimo ypatybės. Vėliau yra pateikiama skaitmeninių knygų skaitytuvų techninės charakteristikos ir skaitytuvų modelių apžvalga.

1. 1. Elektroninės leidybos ir skaitmeninių knygų skaitytuvų sąvokų apibrėžimas

Lietuvos akademinė bendruomenė ir visuomenė nėra griežtai apsisprendusi dėl terminų „skaitmeninė“ ar „elektroninė“ naudojimo, kalbant tiek apie leidybos veiklos sritį, tiek apie pagrindinį leidybos srities objektą – knygą. „Knygotyros“ vadovėlyje išleistame 2006 metais yra minimi abu pavadinimai, tačiau aiškinamųjų terminų žodynėlis primygtinai nukreipia vartotoją žr. „skaitmeninės leidybos“ ir „skaitmeninės knygos“ terminus, vietoj „elektroninės“.¹ Tuo tarpu 2008 metų Enciklopedinis kompiuterijos žodynas siūlo naudoti terminą „elektroninė knyga“, keista, tačiau elektroninės leidybos sąvokos apskritai nėra pateikiama.² Šią terminų panaudojimo sinonimiškumo problemą gvildena R. Laužikas: „*Elektroninis* tai ne tas pat kas *skaitmeninis*. Žodis *elektroninis* yra kur kas platesnės reikšmės. *Elektroniniais* galime vadinti visas veiklas, duomenis ir informaciją, dokumentus, kuriems atlikti, peržiūrėti, sukurti ar pilnavertiškai nuskaityti yra būtina elektra ir elektros prietaisai (pavyzdžiui, magnetofonas, kompiuteris, vaizdo grotuvas ir kt.). <...> Taigi *skaitmeninis* turi būti vartojamas apibrėžiant veiklas ir duomenis, sukurtus vartojant skaitmeninę kodavimo technologiją, bei techninę ir programinę įrangą, skirtą darbui su skaitmeniniais duomenimis.“³ Remiantis šia nuostata darbe naudojami terminai yra „skaitmeninė knyga“ ir „elektroninė leidyba“.

Interneto svetainėje „Emokymas“⁴ galime rasti keletą elektroninės leidybos apibrėžimų, iš jų galėtume apibendrinant teigti, jog **elektroninė leidyba**, tai įvairaus turinio ir rūšies informacijos teikimo visuomenei metodas apimantis skaitmeninių dokumentų parengimo, kaupimo ir pateikimo funkcijas. Svarbus aspektas apibūdinant šią veiklą yra tas, kad elektroninėje leidyboje turi būti panaudojamos elektroninės priemonės, pvz. kompiuteris. Elektroninė leidyba apima įvairias

¹ Knygotyra: *vadovėlis*, Vilniaus universiteto, Komunikacijos fakultetas, Knygotyros ir dokumentotyros institutas, sud. D. Kaunas, 2006, p. 358

² DAGIENĖ, A., GRIGAS, G., JEVSIKOVA, T. „Enciklopedinis kompiuterijos žodynas. 2-as papildytas leidimas“, Vilnius: TEV, 2008

³ LAUŽIKAS, R. *Diskusija: Skaitmeninis ar elektroninis?*, iš Knygotyros mokslo darbai, 51, 2008, ISSN 0204–2061

⁴ *Elektroninė leidyba* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: http://www.emokymas.lt/emokymas/elektronine_leidyba/kurso_archyvas/fcontent.html

skaitmeninių kūrinių formas (pvz. tekstą, grafiką, fotografiją, muzikos kūrinius), taip pat apima fonogramas, transliuotojų programas ir laidų įrašus, kurie išleidžiami (publikuojami) internete, laikmenose ar kitomis technologijomis.⁵ Elektroninė leidyba – tai visiškai naujas, šiandieniam skaitmeniniam amžiui būdingas reiškinys. Nors daugelis žmonių vis dar mėgsta skaityti tradicines knygas, žurnalus ir laikraščius, elektroninė leidyba jau atrado savo nišą.

„Kalbant apie leidinių tipologiją yra poligrafinės ir skaitmeninės produkcijos klasifikavimas pagal knygininkystei būdingus požymius. Tokie požymiai yra leidinių funkcijos, skaitymo adresatas, informacijos perteikimo ženklai ir materialioji konstrukcija.“⁶ Šiame tiriamajame darbe kreipiamas dėmesys materialiai konstrukcijai, fizinei skaitmeninio leidinio laikmenai. Profesorius D. Kaunas apibrėžia skaitmeninį leidinį „kaip skaitmeninės laikmenos informacinį dokumentą, kuriuo naudotis reikia skaitmeninio atpažinimo priemonių.“⁷ Skaitmeninio atpažinimo priemonių apibūdinimas, deja, nesuteikia išsamumo, todėl apžvelkime kaip jas įvardija kiti autoriai ir šaltiniai.

Visų pirma, anglų kalboje šis terminas yra paprastas, lakoniškas „reader“, tiesioginis vertimas būtų „skaitytuvas“, tokį terminą be jokio paaiškinimo naudoja ir D. Kaunas. Enciklopediniame kompiuterijos žodyne⁸ randame „reader“ įvardijimą taip pat „skaitytuvu“, bet jo apibūdinimas neleidžia tapatinti su realiu skaitmeninės knygos naudojimo įrenginiu, kadangi apibrėžimas teigia, jog tai „įtaisas, skaitantis vaizdą nuo paviršiaus (pvz., popieriaus lapo) arba iš fotografinės juostelės ir perkeliantis jį į kompiuterio atmintį“, šis įrenginys kitaip dar vadinamas *skeneriu*. Kitų terminų lietuvių kalba iš angeliškųjų „e-book reader“ ar „electronic book reader“ nėra pateikiama. Pastebima, jog periodikoje įrenginys yra vadinamas „elektroniniu skaitytuvu“, bet šis pavadinimas neatspindi to, kad skaitytuvas nuskaitytų skaitmenines knygas. Nagrinėjamas šio darbo objektas išties yra naujas Lietuvos rinkai ir nuspręsta šiame darbe naudoti pavadinimą „skaitmeninių knygų skaitytuvas“ (SKS).

Skaitmeninės knygos gali būti skaitomos ir kitomis priemonėmis, tokiomis kaip: kompaktinė plokštelė, kompiuteryje esančiomis programomis, interneto tinkle. Tačiau šių būdų tiriamasis rašto darbas neapima ir negvildena.

Apibendrinant, galima teigi, jog Lietuvoje neturime aiškaus, vienareikšmio pavadinimo skaitmeninių knygų skaitytuvams įvardinti. Ir nelabai aišku kaip iš tiesų vadinsime šiuos įrenginius skirtus skaitmeninių knygų skaitymui. Pagal apžvelgtus šaltinius paaiškėjo, kad

⁵ VENČKAUSKAS, A. Apie e. dokumentų rengimo, kaupimo ir pateikimo procesus [interaktyvus], [žiūrėta 2009 gruodžio 17 d.]. Prieiga per internetą: http://www.labt.lt/seminarai/20050627/20050627_Venckauskas.pps

⁶ Knygotyra: *vadovėlis*, Vilniaus universiteto, Komunikacijos fakultetas, Knygotyros ir dokumentotyros institutas, sud. D. Kaunas, 2006, p. 69

⁷ Ten pat, 69-70

⁸ DAGIENĖ, G. GRIGAS, JEVSIKOVA T. *Enciklopedinis kompiuterijos žodynas*. 2-as papildytas leidimas. Vilnius: TEV, 2008, 654 p

užsienyje pranašaujamas SKS protrūkis. Nors įrenginiuose galime išvelgti įvairių trūkumų, bet jau yra siūlomi kokybiški įrenginiai, gebantys patenkinti vartotojo poreikius keliamus knygai. Lietuvoje turime kol kas vienintelę įmonę užsiimančią SKS platinimu ir šios įmonės darbuotojų teigimu pardavimai pranoko lūkesčius, kas leidžia spręsti apie rinkos patrauklumą. Pastebėta, jog SKS yra tiesiogiai susiję su pačiomis skaitmeninėmis knygomis, kurių šiuo metu Lietuvos rinkoje yra nedaug ir siauros tematikos.

1. 2. Tradicinės ir skaitmeninės knygos

Skaitančiuosius visuomenės veikėjas, žurnalistas E. Parulskis⁹ skirsto į tris rūšis. Vieni, kurie skaito tik ekranuose (kompiuterių, mobiliųjų įrenginių, televizorių) ir kiti, skaitantys tik popieriuje (mėgstantys atsispausdinti šaltinius spausdintuvu). Trečioji grupė skaitytojų – mišri, tai yra skaitantys tiek ekranuose, tiek popieriuje.

Visuomenė įsigyja spausdintas knygas, tačiau nedidelė jos dalis skaito tas pačias knygas vėl ir vėl, jos dulka lentynose ir nebeneša pirminės naudos (pvz. pasitenkinimo skaitymu ar netenkina naujos informacijos poreikio ir pan.). Spausdintinių knygų kaupimas sukelia ir tam tikrų problemų, pavyzdžiui, reikalinga specialiai pritaikyta erdvė. Kiekviena spausdinta knyga turi ir tam tikrą vertę tiek materialią, tiek nematerialią, kurią kiekvienas galime įvertinti.

Šiuo metu skaitmeninių knygų gamybą ir platinimą įtakoja popierinių knygų prekyba. Tradicinės spausdintos knygos vartotojų šiuo metu yra daugiau, negu tų, kuriuos visiškai patenkinta skaitmeninė knyga. Užsienio šalyse skaitmeninės knygos naudojamos kaip marketingo priemonė tradicinių knygų pardavimui. Bet skaitmeninė knyga neturėtų būti naudojama tik kaip marketingo priemonė, kadangi vartotojų dėmesys pamažu nuo spausdintos knygos kryps link skaitmeninės, kūrinio turinio svarba nugalės pjaunamų medžių tradiciją.¹⁰ Užsienio šalyse tik pradeda įsibėgėti naujosios kartos knygos skaitymo būdas.

Skaitmeninių knygų savikaina gerokai mažesnė už tradicinės spausdintinės knygos, nes ženkliai sumažėja popieriaus, spausdinimo paslaugų, transportavimo ir pan. išlaidos. Tradicinis platinimas transformuojasi – duomenų perkėlimui reikalingos informacinės technologijos, internetas. Elektroninės leidybos rinka Lietuvoje ir užsienio šalyse iki šiol nesuklestėjo tiek, kad pakeistų ar rimtai iškeltų tradicinės knygos egzistavimo klausimą. Priežastys gali būti įvairios.

Visų pirma galima paminėti ergonominių faktorių – SKS ekranas vis dar yra gerokai mažesnis nei knyga ir skaityti iš jo nėra taip patogiu kaip skaityti knygą. Neabejotinai svarbi

⁹ PARULSKIS, E. *Bus įdomu*, Verslo klasė, 2009 kovas, p. 69

¹⁰ DOCTOROW, C. *Ebooks: Neither E, Nor Books* [interaktyvus] Paper for the O'Reilly Emerging Technologies Conference, 2004, February 12, San Diego, CA., [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: http://craphound.com/ebooks_neitherenorbooks.txt

priežastis yra vis dar gana aukšta SKS kaina (600-1800Lt), dėl kurios ne visi SKS savininkai yra linkę nešioti brangų prietaisą su savimi.

Kita priežastis galėtų būti įvardinama kaip emocinis patrauklumas, kuris pasireiškia skaitytojo pomėgiu skaityti būtinai iš popieriaus, mėgautis jo kvapu, knygos pastatymu į lentyną. Galbūt ateityje šią veiklą galėsime pagrįstai vadinti bibliofilija, o gal tradicinės knygos niekada nepakeis skaitmeninė knyga skaitoma skaitytuve.

Daugelis žinomų gamintojų jau siūlo savo SKS modelius rinkoje, ir toliau sparčiai juos tobulina. Kasdien pranešama apie vis naujus technologinius patobulinimus, o autoritetingas tinklaraštis „TheNextWeb.com“ pranašauja, kad 2010 taps SKS proveržio metais.¹¹

1. 3. Skaitmeninių knygų skaitytuvų techninės charakteristikos ir prietaisų apžvalga

Vartotojams patys svarbiausi SKS elementai yra:

- Ekranas – ekranas turi puikiai matytis, didelė raiška (1200 dpi), kuri gali būti pasiekta. „Naujausi elektroninių knygų skaitymo įrenginiai „Sony Reader PRS-505“ ir „Amazon Kindle“ gali pasigirti puikiais elektroninio popieriaus ekranais. Jų skiriamoji geba – net 170 taškų colyje (dpi). Palyginimui: daugelis skystųjų kristalų ekranų siekia 72 – 96 dpi, adatiniai spausdintuvai – 60 – 90 dpi, rašaliniai spausdintuvai – apie 360 dpi.“¹² Šiandien daugybė žmonių skaito informaciją įvairiose ekranuose: kompiuterių, televizorių, mobiliųjų telefonų, bankomatų, elektroninių lentų ir pan. Diskutuotinas klausimas kiek žmonių, didesnę dalį informacijos perskaito internete, monitoriaus pagalba ir kiek iš jų perskaito informacijos popierinėje laikmenoje.
- Baterija – ji turi būti ilgalaikė, tai yra neišsikrauti tiek, kiek vartotojas racionaliai tikisi, kad įrenginys veiks. Savaime suprantama vienas skaitymas „iki tol kol nebesinori skaityti“ turėtų būti laisvai įgyvendinamas su pilnai įkrauta baterija. O iš tiesų, vartotojas turėtų galėti skaityti SKS po pilno baterijos įkrovimo keletą kartų ir, esant norui, perskaitytą visą skaitmeninę knygą.
- Dydis – turi būti komfortabilus, ekrano dydis privalo talpinti visą teksto puslapį, jame turėtų būti galimybė skaityti padidintu šriftu, į ekraną talpinant daugiau negu du sakinius.
- Svoris – nei per lengvas, nei per sunkus.
- Kaina – išmintinga, tokia, kurią sumokėjus atsipirktų per metus nuperkamų popierinių knygų skaičius .

¹¹ BRYANT, M. 2010 – *Year of the E-book Reader?* [interaktyvus], TheNextWeb.com tinklaraštis, August 27, 2009, [žiūrėta 2009 m. spalio 20 d.] Prieiga per internetą: <http://thenextweb.com/2009/08/27/2010-year-ebook-reader/>

¹² ABROMAVIČIUS, R. *Apie elektronines knygas*, Kompiuterija, 2008 balandžio 5 d.

SKS buvo pradėti gaminti nuo 1990 metų, jų yra pagaminta pačių įvairiausių modelių, kurių daugelio šiandien nepamena ir nenaudoja. 1995 m. ir 1996 m. sukurti SKS *SoftBook*, *Everybook*, o 1998 m. Frankfurto mugėje įmonė „NovoMedia“ vartotojams pristatė *Rocket eBook*, šiame SKS galima buvo sutalpinti 4000 puslapių, jo kaina buvo 499 dolerių. Dar po kelių metų „Thompson Multimedia“ pristatė seriją *Gemstar SKS* (REB 1100 ir REB 1200). 2000 m. buvo pasiūlytas įrenginys skirtas skaityti skaitmeninę knygą, kuris skirtas tik vienai vienintelei knygai, kitos skaitymui būtų reikėję įsigyti dar viena tokį patį skaitytuvą. 2004 m. sukurtas *Sony Librie*, tačiau visiems šiems SKS nepavyko įsitvirtinti tuometinėje rinkoje, nors buvo prognozuota atvirkščiai.¹³ Vėliau *Peanut Press* įmonės darbuotojai sukūrė programinę sistemą leidžiančią skaityti jau su turimais vartotojų skaitytuvais įvairias skaitmenines knygas. Tuo metu PDA (angl. *Portable Digital Assistant*) ir ypač Palm PDA buvo siektinas pavyzdys apie tai kaip turėtų atrodyti SKS įrenginys. Tačiau Palm PDA netiko dėl mažo ekrano, kuriame galima sutalpinti vos keletą sakinių.¹⁴

Šiandien išsivysčiusių šalių rinka yra persipildžiusi mobiliaisiais telefonais, *Ipod* muzikos klausymo įrenginiais, rankiniais kompiuteriniais žaidimais, tai lemia didesnę elektroninių prekių išsigijimą negu kada nors anksčiau. Tikėtina, būtent šie įrenginiai ir paskatino SKS naudojimą šiandien.

1. 3. 1. SKS ergonomika, gamybos procesas, populiariausi modeliai

SKS, tai technologiniai įrenginiai sukurti skaitmeninių knygų naudojimui. Jie sukurti nedidelėmis sąnaudomis, nešiojami rankose, panašaus dydžio į tradicinę knygą kietais ar minkštais viršeliais. Ergonomika yra labai panaši į tradicinės spausdintos knygos: lengvi, plačiaekraniai įrenginiai – vaizduojamas visas puslapis su paginacija, lengvai-intuityviai naudojamos. Dažniausiai skaitytuvams naudojamas skystųjų kristalų ekranas arba kitų naujųjų technologijų išradimai leidžiantys aiškiai atvaizduoti tekstą arba grafiką.

Skaitmeninės knygos, tai „tekstinis knygos analogas, esantis elektroninėje laikmenoje ir skaitomas kompiuterio ekrane; tai sistema, realizuojanti didelės apimties kompiuterio atmintyje laikomos informacijos valdumą ir struktūrizaciją. Skaitmeninė knyga susidaro iš pagal temas organizuotų skaitmeninės informacijos puslapių (šiuo atveju puslapis, priešingai popieriaus lapui, pagrįstam įprastos knygos puslapiu, yra matuojamas monitoriaus ekranu), organizuotų pagal

¹³ BURY, L. *UK e-books play follow my leader*, The Bookseller, 2000. 1 Sept, p. 10

¹⁴ SIRACUSA, John. *The once and future e-book: on reading in the digital age* [interaktyvus], February 1, 2009, [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://arstechnica.com/gadgets/news/2009/02/the-once-and-future-e-book.ars>

tematiką ir turinčių įprastos knygos požymius (puslapių numerius, antraštes ir pan.)“.¹⁵ Kitaip tariant, SKS visais įmanomais būdais mėginami priartinti prie tradicinės knygos, jiems suteikiamos visos tos pačios dalys, kurias turi tradicinė knyga.

„2007 m. spalio pradžioje „Sony“ atnaujino elektroninėms knygoms skaityti skirtą įrenginį „Sony Reader“. Tai pirmasis populiarus ir sėkmingas tokio tipo gaminys. Internetinės prekybos gigantas „Amazon“ 2007 m. lapkričio pabaigoje pristatė „Kindle“ – trejus metus kurta elektroninių knygų skaitymo įrenginį.“¹⁶ Tačiau ir šiandien egzistuojantys skaitymo prietaisai, tokie kaip minėti prietaisai, neperėmė visų knygos kaip įrenginio funkcijų. Jie turi ir programinių, valdymo ir kainos trūkumų.

Elektroninis rašalas prieblandoje neįžiūrimas, kas reikalauja papildomo apšvietimo. Tuo tarpu papildoma šviesa iškrauna baterijas. „Skaitmeninėje knygoje puslapis yra uždaras darinys, todėl greitis pervertimas, kelių puslapių sutikrinimas, greitis jos skaitymas neįmanomi.“¹⁷ Apskritai pasaulyje sukurti du tipai skaitmeninių knygų skaitytuvų:

- LCD;
- Skaitmeninio rašalo pagrindu.

Tradicinė skaitmeninės knygos gamybos eiga susideda iš 4 dalių:

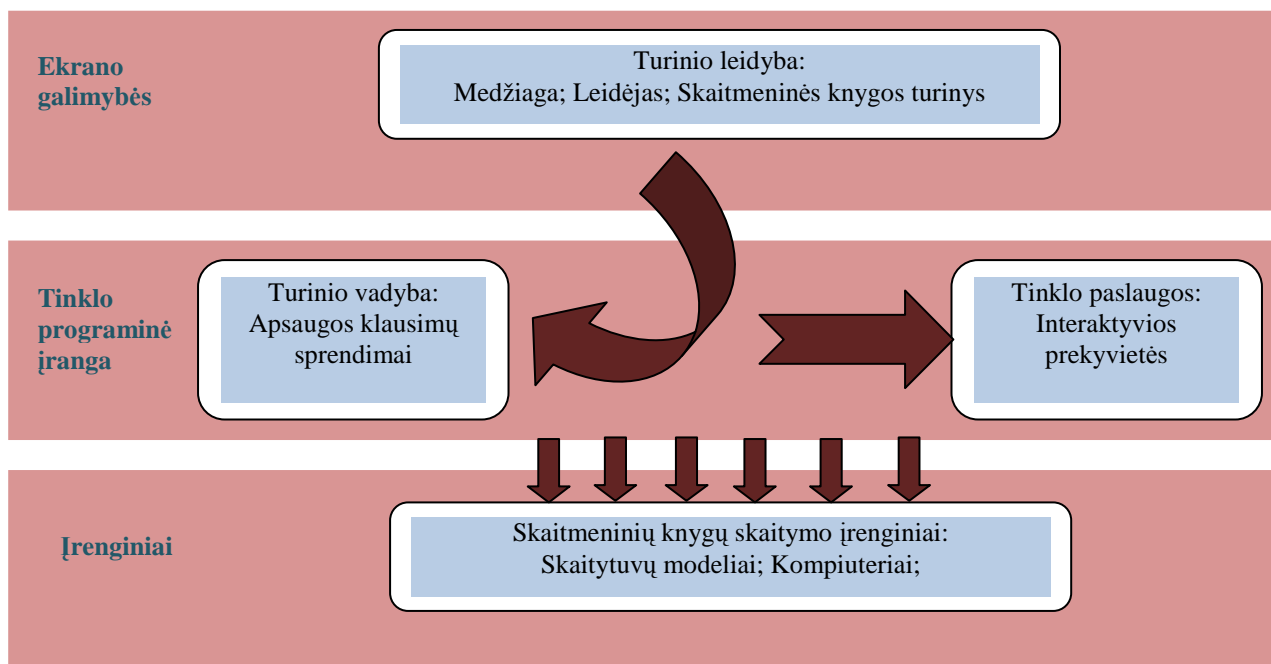
1. Turinio perkėlimo į skaitmeninį formatą ir maketavimo;
2. Turinio apsaugos nuo piratavimo ir kopijavimo apsauga;
3. Skaitmeninės knygos talpinimas internete;
4. Skaitymo įrenginių parinkimas ir naudojimas.

¹⁵ *Elektroninė leidyba* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: http://www.emokymas.lt/emokymas/elektronine_leidyba/kurso_archyvas/fcontent.html

¹⁶ ABROMAVIČIUS, R. *Apie elektronines knygas*, Kompiuterija, 2008 balandžio 5 d.

¹⁷ PARULSKIS, E. *Bus įdomu*, Verslo klasė, 2009 kovas, p. 69

1. Schema. Tradicinė skaitmeninės knygos gamyba ir pateikimas vartotojams ¹⁸

SKS techninės galimybės vertinamos tokiais kriterijais kaip: gamintojas, pagaminimo metai, dizainas, naudojama ekrano technologija, vaizdavimo geba (skaičiuojama pikseliais), papildomi vaizdavimo prietaisai (apšvietimas), lietimui jautrūs ekranai, puslapio atsinaujinimo laikas, baterijos galingumas ir naudojimo laikas, svoris, operacinė sistema, snaudimo režimas, atminties kortos dydis, papildomų jungčių galimybė (pvz. USB, ausinės ir pan.), naudojami formatai (PDF, TXT, JPG ir kt.), žymėjimo galimybė, kaina ir kiti techniniai privalumai. Kriterijai yra panašūs į kitų šiuolaikinių technologijų, tokių kaip mobilusis telefonas ar kompiuteris. Kaip ir renkantis mobilųjį telefoną vartotojas vertina tam tikrus jam reikšmingus asmeniškai vertingus kriterijus ir naudojimosi produktu ypatybėmis.

Vienu iš svarbiausių technologinių kriterijų tampa galimybė pasijungti prie interneto.¹⁹

Galima būtų išskirti bendrai visiems skaitmeniniams skaitytuvams svarbias savybes, žvelgiant į šiuo metu pasaulio rinkoje egzistuojančius modelius.

1. 3. 2. Elektroninėje leidyboje naudojami dokumentų formatai

Elektroninėje leidyboje gali būti naudojamas labai didelis kiekis įvairiausių formatų, bet jų gausa ir įvairovė kartais tik labiau apsunkina tiek patį vartotoją, tiek leidėją, tiek gamintoją.

¹⁸ *eBook Technologies* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ebooktechnologies.com/products.htm>

¹⁹ BRYANT, M. *2010 – Year of the E-book Reader?* [interaktyvus] TheNextWeb.com tinklaraštis, August 27, 2009, [žiūrėta 2009 m. spalio 20 d.] Prieiga per internetą: <http://thenextweb.com/2009/08/27/2010-year-ebook-reader/>

Viso yra pateikiamos 567 užregistruotos formatų rūšys.²⁰ Vieni iš tų formatų gali būti trumpinami po pavadinimo pakankamai įvairiomis raidžių kombinacijomis, priklausomai nuo to su kokiomis programomis šis formatas gali būti atveriamas.

„Skaitmeniniai leidiniai, tarp jų ir knygos, būna įvairių formatų (angl. *Format* – duomenų išdėstymo atmintyje arba jų pateikimo duomenų bazėje būdas). Iš jų populiariausias yra HTML (santrumpa termino *Hypertext Markup Language* – speciali žiniatinklio WWW dokumentų kūrimo kalba). <...> Labai ilgi kūriniai pateikiami TXT formatu (santrumpa termino Text – tekstas; šio formato bylose saugomas grynas arba paprastas tekstas. <...> Kitu, PDF formatu (santrumpa termino *Portable Document Format* – spausdinimui skirtas formatas) dažniausiai pateikiamos mokslinės knygos su grafinėmis iliustracijomis. Jam naudoti reikalinga papildoma įranga, kuri platinama ir diegiama nemokamai.”²¹

Šiuo metu daugiausiai pasiūlymų leidyklos sulaukia naudoti *Microsoft Office* sukurtą XML formatą elektroninėje leidyboje, kadangi pastarasis buvo pripažintas ir įtvirtintas ISO 29500 tarptautiniu standartu. Šis formatas gali būti naudojamas tik su naujesne negu 2003 metų programine įranga.²² Greta šio formato populiarūs SKS formatai yra:

AZW (*Amazon*), MOBI (*MobiPocket*), LIT (*Microsoft*), PNPd (*Palm eReader*) ir BBeB (*Sony*) tuo tarpu PDF formatas dažniausiai nėra ypač tinkamas, kadangi pritaikytas kompiuterio ekrano dydžiui, o ne skaitytuvui. Populiarėjantis yra ePUB formatas. Kai kurie formatai būna naudojami tik keleto skaitmeninių knygų skaitytuvų, todėl vartotojas ir leidėjas turėtų atidžiai rinktis formatą pagal naudojamą įrenginį. Konkurencija didėja tarp skaitytuvų gamintojų, o ypač dėl įdiegiamų skaitmeninių knygų formatų. Šiuo metu didžioji dalis formatų yra tiesiogiai susieti su įrenginiu, pavyzdžiui *Amazon* AZW formatas, kuris veikia tik su *Kindle* skaitytuvu. Tai reiškia, jog vartotojai turi ribotą galimybę parsisiųsti leidinius. Tuo tarpu varžovas *Google* jau išleido virš milijono dokumentų EPUB formatu, kur leidžiamas nemokamas parsisiuntimas.²³ Apibendrinant galima teigti, jog vartotojas turi iš anksto apsispręsti ir apsvarstyti koks tiekėjas jam yra priimtinausias. Gaila, tačiau norint pakeisti literatūros „tiekėją“ reikės įsigyti ir naują skaitytuvą.

„Penki kontinentai“ įmonės platinamas SKS „Hanlin E-Reader V3“ palaiko šiuos formatus: PDF, TXT, RTF, EPUB, LIT, PPT, WOLF, DOC, CHM, FB2, PRC/MOBI, HTML,

²⁰ *The Digital Rosetta Stone* [interaktyvus] from FileFormat.info: updated September 1, 2008, [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.fileformat.info/format/cloud.htm>

²¹ Knygotyra: *vadovėlis*, Vilniaus universiteto, Komunikacijos fakultetas, Knygotyros ir dokumentotyros institutas, sud. D. Kaunas, 2006, p. 175

²² *MSOfficeXML ISO Standardization Saga* [interaktyvus] from FileFormat.info, [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.fileformat.info/news/2008/09/01/msofficexml-iso-saga.htm>

²³ BRYANT, M. 2010 – *Year of the E-book Reader?* [interaktyvus], August 27, 2009, [žiūrėta 2009 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://thenextweb.com/2009/08/27/2010-year-ebook-reader>

DJVU, MP3, TIFF, JPG, GIF, BMP, PNG, RAR, ZIP. Iš žinomų gaminamų SKS šis turi didžiausią kiekį naudojamų dokumentų formatų.

1. 3. 4. Elektroninio popieriaus teikiamos galimybės

„Kai skaitmeninių knygų kūrėjai atrado skaitmeninį rašalą ir jis pakeitė akis varginusį šviečiantį ekraną, supratau, kad popierinė vienkartinė knyga mirs.“²⁴ Šis suvokimas dar nėra įsitvirtinęs mūsų visuomenės didžiosios dalies sąmonėje, kadangi retas kuris iš mūsų yra matęs kokį nors skaitytuvą ar skaitmeninio rašalo pavyzdį. Spausdintos knygos gamybos ne ekologiškumas, vienkartinis panaudojimas, kaina lemia mokslininkų dėmesį ir darbus tradicinės knygos tobulinimo linkme.

Elektroninio popieriaus poreikis atsirado mėginant atrasti sprendimą dėl vieno iš svarbiausių skaitmeninės knygos skaitytuvų elementų – ekrano. Reikalavimai ekranui yra didžiuliai, kadangi mes rūpinamės savo akimis, nemėgstame, kai jos greitai pavargsta, juolab, skaitymo malonumas jokiais būdais neturėtų asocijuotis su akių skausmu. Todėl buvo sukurtas elektroninis popierius. „Elektroniniame popieriuje perteikiamo teksto kokybė beveik nesiskiria nuo laikraštyje spausdinto teksto. Tokia didelė skiriamoji geba pasiekama naudojant smulkias elektroninio rašalo kapsules, kuriose teigiamai įelektrinti balti ir neigiamai įelektrinti juodi pigmentai gali lengvai keisti savo padėtį.“²⁵ Naujoviško popieriaus pardavimai auga, jis pradėtas naudoti ne tik SKS gamyboje, bet ir reklaminiuose stenduose, kitoje elektroninėje įrangoje.

Popieriaus atradėjai *E Ink Corp.* kompanija jau varžosi su *Epson*, kurie padarys didesnę skiriamąją gebą, matuojamą dpi (anglų k. *Dot Per Inch*). Yra taip pat mėginama sukurti spalvų galimybę tokio tipo popieriuje.

Apibendrinant šį darbo skyrių, galima teigti, kad naudojamas žodžių junginys - SKS, nėra šio įrenginio pavadinimas. Deja, kalbininkai nepateikia vieno žodžio įrenginiui pavadinti. SKS įvardinimą sudaro net 3 ilgi žodžiai. Iš šių trijų žodžių pirmasis, „skaitmeninis“, visuomenėje dažnai painiojamas su „elektroninis“. Be to, anglų kalboje, SKS pavadinimas yra itin trumpas ir aiškus, todėl ir gerokai priimtinesnis eiliniam SKS vartotojui. Lietuvos vartotojai dar neturi populiaraus ir aiškaus pavadinimo SKS apibūdinti, todėl tai leidžia daryti prielaidą, kad įrenginys yra absoliučiai naujas Lietuvos rinkoje ir nėra gerai pažįstamas tarp vartotojų.

Iki šiol didžiąją leidybos rinkos dalį sudarė tradicinės knygos, įsitvirtinusios visuomenėje ir tenkinančios įvairių jos narių poreikius. Elektroninė leidyba ir skaitmeninių

²⁴ PARULSKIS, E. *Bus įdomu*, Verslo klasė, 2009 kovas, p. 6

kūrinių formos yra palyginus naujas reiškinys, kuris vystosi, tobulėja. Šie procesai pasireiškia per naujai sukuriamus ir naudojamus formatus, išrandamus įrenginius, technologinius sukurtų produktų patobulinimus. Elektroninė leidyba didžia dalimi priklauso nuo žmonių gebėjimo atkurti tradicinius dalykus elektroninėje erdvėje, pvz. elektroninės bibliotekos, skaitmeninės knygos, skaitmeninių knygų skaitytuvai ir pan.

Kalbant apie elektroninėje leidyboje naudojamus formatus, galima teigti, kad jų yra sukurta ypatingai daug. Didelė dalis jų nėra naudojami elektroninėje leidyboje apskritai. Tačiau, nesudėtingai galima išskirti populiariausius formatus tinkančius SKS: PDF, TXT, ePUB, DOC.

Elektroninio rašalo išradimas patobulino SKS technologinius privalumus. O SKS populiarumą ir naudojimą paskatino įvairūs panašaus pobūdžio įrenginiai tokie kaip nešiojamieji kompiuteriai, *Ipod*, mobilieji telefonai ir pan.

²⁵ ABROMAVIČIUS, R. *Apie elektronines knygas*, Kompiuterija, 2008 balandžio 5 d.

II. LEIDYKLŲ VEIKLOS PERORIENTAVIMAS Į ELEKTRONINĘ LEIDYBĄ

Antroje dalyje analizuojama elektroninės leidybos rinka pasaulyje ir Lietuvoje. Iškeltos ir aprašomos atsirandančios problemos dėl SKS ir apskritai dėl elektroninės leidybos, ieškomi sprendimai, kaip šias problemas išspręsti. Pateikiami pasiūlymai leidybos rinkos dalyviams.

2. 1. Leidybos rinkos tendencijos pasaulyje

Kalbant apie elektroninę leidybą pasaulyje, vieni rinkos stebėtojai mano, jog rinka išaugo iki 25 mlrd. pajamų 2008-iais. Statistiniai duomenys rodo rinkos kaitą nuo 2005 metų, kai pajamos buvo 15 mlrd. ir pakito iki 30 mlrd. iki 2007 metų²⁶ Remiantis tuo pačiu šaltiniu teigiama, jog leidėjai turėtų nukreipti savo dėmesį į kūrinių perkėlimą į XML ar kitą formatą, bet ne į tai, kas pasiims didesnę pelno dalį (ar mobilių įrenginių gamintojai, ar daugiausia bus skaitoma kompiuteriais).

Prognozuojama kad, leidyklos, kaip ir dabar, atliks kokybės filtro funkciją ir rengs tekstinį produktą. E. Parulskis²⁷ mano, jog niekada nebus nešiojamų skaitmeninių knygų, kuriose būtų galima patogiai dirbti su nuorodomis, brėžiniais, didelėmis lentelėmis ir kt. sudėtingais objektais. Iš kitos pusės, dar tik plečiamos skaitmeninių skaitytuvų galimybės, kadangi nėra atrasto geriausiai poreikius atitinkančio vienareikšmio skaitytuvo tekstui skaityti. Šiandieninės tendencijos įrodo, jog produktų gyvavimo ciklo brandos stadijoje yra kuriami nauji strateginiai verslo vienetai, produktai yra tobulinami. Todėl galima teigti, jog tikrai sulauksime efektyviam skaitymui ir visapusiškam naudojimui skirtų nešiojamų skaitmeninių knygų, pvz. panašių į *Kindle*. Šiuo metu populiariausiais modeliais užsienio rinkose yra *Sony Reader* ir *Kindle*. SKS palaiko tik tam tikrus skaitmeninių dokumentų formatus, pagal kuriuos didžiosios kompanijos tokios kaip *Amazon* ir *Google* sukuria vartotojų ratą.

Vaikų literatūra turėtų išlikti, kadangi ji yra netradicinė, ir reikalaujanti ypatingų pridėtinių privalumų tokių kaip –iš knygos iššokančių, išsiimančių daiktų, atsidarančių ir pasikeičiančių formų. „Niekur nedings svarbios, „gražios“ arba „salono“ knygos – fotografijų, dailės albumai, dosniai iliustruotos enciklopedijos, kultūros antropologijos leidiniai, kurioms tobula iliustracijos kokybė yra tiek pat svarbi, kiek tekstas. Aš apibūdindčiau padėtį taip – kol

²⁶ *Innodata-isogen: „eBooks“* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. birželio 13 d.] Prieiga per internetą: http://www.innodata-isogen.com/knowledge_center/ebooks?gclid=CJ-gpuui8ZoCFVATzAodS2LBJA

²⁷ PARULSKIS, E. *Bus įdomu*, Verslo klasė, 2009 kovas, p. 69

žmogaus akis matys gerokai daugiau detalių, nei jų gali pateikti vienas pikselis, tol spauda neišnyks. Nors gali būti ir kitaip – spauda išnyks, kai bus suskaldytas pikselis. Branduolinė spaudos revoliucija.“²⁸ Deja, E. Parulskis nėra teisus dėl pikselio, kadangi pastarasis jau yra suskaidytas į rastrinę (taškinę) vaizdo struktūrą ir ji yra naudojama tiek spaudoje, kiek kompiuterijoje. Fotografijoje skaitmeninė spauda buvo priimama labai skeptiškai, niekas iš fotografų profesionalų nesitikėjo, jog gali būti pasiekta tokia kokybė. Patobulinti raiškos duomenys skaitmeninę fotografiją padarė neatsiejama daugelio fotomenininkų kasdienybe. Nors dar visai neseniai jie teigė, jog tikrai senųjų metodų nepakeis nauji.

Leidykla *Random House* artimiausiu metu planuoja padidinti skaitmeninių leidinių leidybos skaičių nuo 8 tūkst. vnt. iki 15 tūkst.²⁹ *Princeton* universiteto bibliotekai kompanija *Sony* padovanojo 100 vnt. *Kindle DX* skaitytuvų, šia proga universiteto bibliotekoje 2009 metų rudenį vykdytas tyrimas³⁰, kurio metu iškeltos tam tikros prielaidos:

- SKS netrukdo įgyvendinant kiekvienos dienos užduotis.
- Skaitytuvai teikia naudos studijų kurso dalyviams.
- Noras spausdinti arba daryti kopijas - skaitmeninių leidinių sumažės.
- Išaiškės unikalios dabartinių skaitytuvų stiprybės.

Šis tyrimas įrodo, jog skaitytuvai vis dar tebėra tyrimo stadijoje pasauliniame lygmenyje, o tam, kad jie taptų masinės rinkos preke, turėtų atpigti. Kainos kritimą paskatintų įrodymai skelbiantys apie kasdienę produktų naudą bei pakankamas kiekis skaitmeninių knygų rinkoje.

Įvairūs autoriai, tokie kaip rinkos analitikė Sarah Epps, *WreadWriteWeb* žurnalistas Frederic Lardinois, *Apple* technologijų specialistas John Saracusa, teigia, jog rinka yra pasiruošusi skaitmeninių knygų ir joms skirtų skaitytuvų sprogimui. Užsienyje ši rinka iš nišinės taps pagrindine.

Pagal S. Epps pristatytas *Kindle* įrenginys pranoko lūkesčius, kadangi jį knygų mylėtojai naujovių bandytojai pamėgo ir iškart prasidėjo intensyvi prekyba *Kindle* knygų parduotuvėje internete.³¹ Tai reiškia, jog sukuriama papildoma erdvė elektroninės komercijos srityje, kurią galėtų išnaudoti pačios leidyklos arba knygynai. Popierinių knygų transformavimas į skaitmeninę patiems vartotojams nėra paprastai įgyvendinamas, o tiksliau, tai yra ilgas ir sudėtingas procesas, todėl jie priversti įsigyti skaitmenines knygas internete. Internetu galime rasti daugybę

²⁸ PARULSKIS, E. *Bus įdomu*, Verslo klasė, 2009 kovas, p. 71

²⁹ CHONEY, S. *Time for a good e-book?: Amazon's Kindle, Sony's 'Reader' gain ground as devices for word lovers* [interaktyvus], Dec. 3, 2008, [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.msnbc.msn.com/id/27955831/page/2/>

³⁰ *E-reader Pilot Program at Princeton*, [interaktyvus], Fall 2009, [žiūrėta 2009 balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.princeton.edu/ereaderpilot/goals/>

skaitmeninių knygų anglų kalba, įvairios tematikos. Visa tai dar labiau prisidės prie vieno iš globalizacijos artėjančių padarinių – vienos kalbos. Nors, žinant tai, jog leidykloms teoriškai nebūtų sudėtinga persiorientuoti į skaitmeninę leidybą³², tikėtina, kad įvairių pasaulio šalių vartotojai galės skaityti gimtąja kalba.

Puikiai grafiškai vaizduojama *Forrester* tyrimų kompanijos atliktos analizės Jungtinių Amerikos Valstijų SKS ir jų turinio panaudojimo rinka³³. Joje pateikiama informacija apie pagrindinius veiksnius įtakančius rinką, kurie gali būti įvardinami taip:

- didėjanti turinio įvairovė;
- SKS modelių ir gamintojų didėjanti įvairovė;
- bevielių įrenginių atsiradimas;
- animacijos galimybės;
- didelė spalvų raiška;
- video-audio galimybės;
- mažėjanti kaina.

Tyrime teigiama, jog 2009-2011 metais daugiausia bus dirbama šiais klausimais, o po 2011 planuojamas kainos kritimas ir staigus produkto naudojimo kylimas, iki 13 mln. vartotojų JAV.

Nors Lietuvos rinkos dalyviai, tokie kaip leidyklos „Versus Aureus“ direktorius A. Mickevičius „vertindamas elektroninių knygų skaitytuvų sėkmę JAV primena šios šalies rinkos dydį. Joje ir nišinių vartotojų grupė gali prilygti kone visai Lietuvai.“³⁴ Iš tiesų Lietuvos rinka nėra tokia didelė ir neturėtų būti lyginama su Amerikos, tačiau Europos sąjunga jau „pradėjo kurti skaitmeninę biblioteką *Europeana*, kurioje planuojama sukaupti visą Europos kultūrinį paveldą. *Google* elektroninė biblioteka jau siūlo per 7 mln. knygų, išleistų iki 2004 metų pabaigos. Sausio mėnesį Vokietijoje bus pradėta elektroninių laikraščių gamyba.“³⁵ Ir Europos sąjunga gali būti sąlyginai vertinama kaip viena rinka, kuri turėtų atkreipti dėmesį į tai, kas vyksta JAV rinkoje.

³¹ LARDINOIS, Frederic. *EReader and EBook Market Ready for Growth* [interaktyvus] report, June 1, 2009, [žiūrėta 2009 birželio 14 d.]. Prieiga per internetą: http://www.readwriteweb.com/archives/report_ereader_and_ebook_market_ready_for_growth.php

³² BAUBINAS, Kostas. *Elektroninės knygos dar ieško kelių į Lietuvos rinką* [interaktyvus], VŽ Inovacijos, paskelbta 2009 birželio 6 d., [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: http://vz.lt/2/straipsnis/2009/06/06/Elektronines_knygos_dar_iesko_keliu_i_Lietuvos_rinka

³³ LARDINOIS, Frederic. *EReader and EBook Market Ready for Growth* [interaktyvus] report, June 1, 2009, [žiūrėta 2009 birželio 14 d.]. Prieiga per internetą: http://www.readwriteweb.com/archives/report_ereader_and_ebook_market_ready_for_growth.php

³⁴ BAUBINAS, Kostas. *Elektroninės knygos dar ieško kelių į Lietuvos rinką* [interaktyvus], VŽ Inovacijos, paskelbta 2009 birželio 6 d., [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: http://vz.lt/2/straipsnis/2009/06/06/Elektronines_knygos_dar_iesko_keliu_i_Lietuvos_rinka

³⁵ LEŠČINSKAS, Liutauras. *Popierinės knygos mirtis* [interaktyvus], Verslo klasė, 2008 gruodis, [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: http://vz.lt/straipsnis/2008/12/22/Popierines_knygos_mirtis

SKS yra diegiami mokyklose, bandoma pažvelgti kaip moksleiviai prisitaiko prie šių įrenginių, tačiau, kol nėra visų jiems reikalingų knygų skaitmeniniu pavidalu, tol negalima kalbėti apie visišką tradicinės knygos atsisakymą.

Pasaulinėje SKS rinkoje vis atsiranda naujų konkurentų, nors *Amazon* ir yra lyderis, tačiau pagal 2009 metų birželio 1 d. duomenis, prie jo žada prisijungti kompanija *Google*.

JAV Reuters naujienų portalo straipsnyje³⁶ teigiama, kad *Google* pranašumu gali būti išskiriama paieška duomenų bazėje. Dėl to ar skaitytojai *Amazon Kindle* SKS galės skaityti iš *Google* atsiųstas skaitmenines knygas dar nėra nuspręsta. Frankfurto mugėje, *Google* strategijos direktorius Tom'as Turvey'us, teigė „Mes nesame susikoncentravę į konkretų SKS.“ T. Turvey'us mini, kad 63 % pajamų atiduodami leidėjams ir 37 % atitenka jiems. 2009 metais *Google* dirbo daugiausia ties knygų skaitmeninimu. Pasak *Google* teisininko David'o Drummond'o tariamasi dėl dalies leidinių platinimo iš skaitmeninės bibliotekos *Europeana*.

Kalbant apie konkurenciją tarp didžiųjų rinkos žaidėjų *Amazon* ir *Google* S. Rotman Epps pažymi, kad nebūtinai *Google* pasiims dalį rinkos, tačiau tai sustiprins poziciją tų, kurie palaiko įvairesnius formatus, pvz. *Sony*. Kadangi iki šiol SKS didžioji dalis vartotojų taptino su *Kindle*. 2009 metų spalio mėnesį *Amazon* pristatė *Kindle* SKS 100 šalių ir savo konkurentais įvardija *Sony Reader*. Tuo tarpu vienas didžiausių JAV knygų platintojų *Barnes and Noble* elektroninėje leidyboje planuoja dalyvauti kuriant didžiulę skaitmeninių knygų parduotuvę internete, kuri buvo pristatyta liepos mėn., be to jie pristatė ir savo SKS pavadinimu *Nook*. Gandai apie Microsoft planus sukurti SKS oficialiai nėra pasitvirtinę, kol kas jie tobulina programinę įrangą kompiuteriams, kurie ir yra patys populiariausi skaitmeninių knygų skaitymo įrenginiai. Kitos įmonės, tokios kaip *Apple*, *RIM*, *Borders* gali mėginti įeiti į rinką siūlydami technologinę įrangą arba sukurdami skaitmeninių knygų prekybos taškus.³⁷

Pasiūlymų apie tai kaip leidyklos turėtų ruoštiis pokyčiams ir nepraleisti galimybės sėkmingai įsitvirtinti elektroninės leidybos rinkoje yra pateikiama įvairiose interneto svetainėse, tačiau visi rasti numanomi rimti pasiūlymai yra mokami, greta jų galima rasti ir nemokamų pasiūlymų. Vienas iš tokių „6 pagrindiniai žingsniai perkuriant knygos turinį į skaitmeninę knygą“³⁸.

³⁶ PRODHAN, Georgina *Google sparks e-books fight with Kindle* [interaktyvus], FRANKFURT, Thu Oct 15, 2009, [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.reuters.com/article/idUSTRE59E28H20091015>

³⁷ LARDINOIS, Frederic. *EReader and EBook Market Ready for Growth* [interaktyvus], report, June 1, 2009, [žiūrėta 2009 birželio 14 d.]. Prieiga per internetą: http://www.readwriteweb.com/archives/report_ereader_and_ebook_market_ready_for_growth.php

³⁸ *Innodata Isogen: Six Key Steps for Optimizing Content for eBooks* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: http://www.innodata-isogen.com/knowledge_center/ebooks/ebooks_solutions_sheet

2. 2. Elektroninė leidyba Lietuvoje

Apžvelgus įvairius straipsnius ir literatūrą aiškėja tendencija, kad užsienio autoriai kalba daugiausiai pozityviai apie elektroninės leidybos rinką ir uoliai mėgina kurti ateities verslo modelius. Tuo tarpu Lietuvos autoriai žvelgia į šį fenomeną dar labai nedrąsiai, su dideliu nepasitikėjimu. Lietuvoje elektroninė leidyba, kartu su jos kuriama produkcija ir tai produkcijai skirtais naudoti įrenginiais žengia pirmuosius žingsnius. Ir pasirodantys entuziastų straipsniai periodinėje spaudoje neįtikina šio reiškinio svarba. Pasaulyje sparčiai vystantis informacinėms technologijoms, elektroninė leidyba įgauna vis didesnius mastus. Labiau išsivysčiusiose šalyse elektroninė leidyba yra pakankamai plačiai naudojama, atliekami tyrimai susiję su SKS, skaitmeninių knygų turiniu, intensyviai ruošiamasi artėjančiai naujai rašto erai kuriant skaitmeninių knygų skaitymo modelius.

Lietuvos elektroninės leidybos chronologiją aptaria bibliotekų darbuotojos R. Varnienė ir A. Vaškevičienė. Jų parengtame straipsnyje³⁹ rašoma, kad „S.E. Arnoldas ir E.S. Arnoldas išskiria tris elektroninių išteklių raidos etapus. 1977-1987 metai laikomi elektroninės informacijos eros pradžia, tuomet pirmaisiais elektroniniais leidiniais pradėjo naudotis akademinė visuomenė. 1987-1997 metais elektroninė informacija pasiekė bibliotekas, mažesnes ir didesnes organizacijas, privačius asmenis, ėmė plisti ir Lietuvoje. 1997 metai laikomi elektroninės informacijos tobulėjimo, raidos, paplitimo ir vartojimo eros pradžia.“ Nagrinėjant situaciją Lietuvoje išskiria, jog pirmieji elektroniniai ištekliai buvo interneto svetainės, o kiek rimtesnės analizės apie elektroninę leidybą galima rasti 1998-1999 metų periodinėje spaudoje. „1996 m. buvo pradėta dviejų elektroninių periodinių leidinių leidyba, 1997-aisiais jau platinama 14, 1998 m. - 43, 1999 m. - 106 visateksčiai elektroniniai serialiniai ištekliai. <...> Atsiradus poreikiui leisti elektroninius išteklius, susikūrė ne viena bendrovė, teikianti tokio pobūdžio paslaugas: „Penki kontinentai“, „studijal01.lt“, „Gaumina“, „AlfaDizain“. „ADM Interactive“, „GABA interneto dizainas“, „Inforeklama“ ir kt.“ <...> 2001 m. pradžioje aiškiai pastebimas spartus elektroninės informacijos leidybos augimas, didėjanti lietuviškų elektroninių išteklių svarba bei autorių suinteresuotumas leisti leidinius kompaktiniuose diskuose ar publikuoti juos internete.“.

Šiuo metu Lietuvoje yra keletas įmonių užsiimančių tik elektroninės leidybos verslu. Dažniausiai jos užsiima ir papildoma veikla susijusia su projektavimu, interneto dizainu, daugialypės terpės sistemų (duomenų bazių) kūrimu, elektronine komercija ir pan. Viena tokių - „Elektroninės leidybos namai“, ši įmonė užsiima ne tik skaitmeninių knygų kūrimu, bet ir kuria

³⁹ VARNIENĖ, R., VAŠKEVIČIENĖ A. *Elektroninių išteklių leidyba ir ilgalaikis išsaugojimas* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://eia.libis.lt/docs/ei2.pdf>

interaktyvius interneto projektus, prodiusuoja video, garso bei foto darbus, kuria koncepcijas.⁴⁰ Taigi, vienareikšmiškai šią įmonę vadinti užsiimančią elektronine leidyba negalime.

Dar viena įmonė užsiimanti elektronine leidyba - „TEV“, siūlanti parsisiųsti skaitmeninių knygų, kurių kaina svyruoja nuo 12,5 Lt iki 70 Lt., jas taip pat galima įsigyti atmintuko laikmenoje arba kompaktinėse plokštelėse. Viso siūlomos 23 knygos kompaktiniuose diskuose ir 13-ka atmintukuose.

Elektronine leidyba užsiimanti įmonė „VTEX“ savo svetainėje prisistato tik anglų k. ir teigia dirbanti su Olandijos, Prancūzijos ir Amerikos moksliniais leidėjais. Vis dėlto, ji yra įdomi tuo, jog taip pat skelbiasi užsiimanti elektronine leidyba. Ji kuria XML, SGML, HTML ir PDF formatų dokumentus, kurie vėliau gali būti panaudojami saugojimui, spausdinimui pagal pareikalavimą, leidybai internete arba kompaktinėmis plokštelėmis.⁴¹

„Alma Littera“⁴² yra išleidusi 11 skaitmeninių knygų. Tarp jų, kaip ir beje, kitų leidyklų daugiausia yra mokomoji literatūra, skirta moksleiviams. Taigi, Lietuvos leidėjai daro panašius žingsnius kaip ir užsieniečiai – įėjimas į skaitmeninių knygų rinką pradedamas nuo jauniausiųjų ir imliausių.

Sukurta Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka „eLABA“⁴³, šis projektas turėjo „sukurti aplinką bei priemones ir jomis naudojantis rengti, kaupti, ilgą laiką saugoti ir įvairiais išvesties būdais pateikti skaitytojams Lietuvos mokslo ir studijų el. dokumentus ir šitaip sudaryti prielaidas suformuoti Lietuvos akademinę e. biblioteką“. Remiantis „eLABa“ pagrindiniu tikslu, galime teigti, kad akademinė bendruomenė palaipsniui pereina prie skaitmeninių leidinių panaudojimo.

Produktų vartojimo strategijų kūrimo ekspertė Sarah Rotman Epps teigia, kad, nepaisant šiuo metu stabiliai parduodamų tradicinių knygų, per artimiausius 5-erius metus pasaulį sukrės SKS rinka, o per 10 metų rinka bus verčiama tapti visiškai ekologiška. Verslo įstaigoms tai taps įvaizdžio reikalu, o valstybinės institucijos (švietimo, gydymo ir kitų sektorių) bus privaloma. Ir tol kol mažmenininkai, mobiliųjų telefonų operatoriai ir įrenginių gamintojai varžosi dėl SKS,

⁴⁰ *Elektroninės leidybos namai* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.eln.lt/apie.html>

⁴¹ *VTEX: Typesetting and Electronic Publishing Services* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vtex.lt/index.html>

⁴² *Leidykla Alma Littera* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.almalittera.lt/lt.php/28;book:7770>

⁴³ *Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka „eLABa“* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: http://sf.library.lt/index.php?page=elaba_trumpai

leidėjai turėtų pakreipti savo veiklą ir išnaudoti paskutinę galimybę dėl savo egzistencijos ateityje.⁴⁴

Keista, tačiau Lietuvos knygos mokslininkai skeptiškai žvelgia į ateitį, kurioje skaitmeninė knyga tampa kasdienybe, ir nenoriai priima naujausią informaciją Frankfurto knygų mugėse vykstančių susitikimų metu. Vienas iš tokių susitikimų, vyko 2008 metais, kuriame Pasaulinis skaitmenos platintojas *OverDrive*, Didžiosios Britanijos *Random House* leidykla ir Tarptautinis skaitmeninės leidybos forumas pristatė ir dalinosi EPUB standartų e-knygos distribucijos srityje patirtimi⁴⁵. Nors, Lietuvos knygų mugėje vykusioje 2009 m. pavasarį taip pat buvo pranešimas panašia tema, kai *Metapress* atstovas pasakojo apie savo įmonės veiklą ir ypatumus. Šios įmonės pagrindinė veikla – skaitmeninio turinio naudojimas, saugojimas, platinimas.

Tvirtos ir vienkryptės analitikų pranašystės verčia susimąstyti įvairių sričių specialistus, tiek leidyklų vadovus, tiek skaitmeninių knygų įrenginių gamintojus, tiek valstybinių institucijų darbuotojus, tiek bibliotekų ir informacinių centrų vadovus. Kažkodėl ne tik tarp Lietuvos leidybos verslo atstovų, bet ir Lietuvos akademinėje bendruomenėje jaučiamas skeptiškumas ir tokio galimo scenarijaus nuvertinimas. Tokias išvadas leidžia daryti visiškas mokslinių straipsnių šiomis temomis nebuvimas. Taip pat ir tai, kad Vilniaus Universiteto Leidybos magistrantūros studijose nėra nė vieno dalyko, kurio metu būtų išsamiai analizuojama elektroninė leidyba. Lietuvoje yra siūlomi elektroninės leidybos kursai⁴⁶, yra profesinių mokyklų rengiančių skaitmeninės leidybos specialistus, deja, kaip minėta anksčiau, aukštosios mokyklos delsia ir tokius specialistus rengia vangiai.

Šiuo metu Lietuvos rinkoje yra tik vienas oficialus SKS pavadinimu *Hanlin* platintojas – įmonė „Penki kontinentai“. Oficialiai SKS galima įsigyti už 888 Lt., kur būtų įdiegtas lietuviškas šriftas. Nors bendrovė dėl komercinių priežasčių nenurodo, kiek šių skaitytuvų jau yra pardavusi, M. Žilionis, „Penkių kontinentų“ grupės atstovas spaudai, pasakoja, kad įrenginio pardavimai kol kas pranoksta lūkesčius. Įrenginį taip pat galima atsisiųsti internetu. SKS kaina užsienio rinkose apie 200 dolerių. Kokybinės tyrimo dalies respondentų nuomone, pastaroji kaina yra tinkama jeigu neįvertintume valiutos vertės skirtumo. M. Žilionis teigia, kad „Kol kas vos vienas kitas Lietuvos leidėjas yra išsamiau susipažinęs su elektroninių knygų skaitytuvais ir jų

⁴⁴ EPPS, Sarah Rotman. *How Big Is The eReader Opportunity?: Book Readers Drive The Market Now, But That Will Change*. 1st vol. [interaktyvus], "eReader Revolution" series. May 27, 2009, [žiūrėta 2009 m. birželio 13 d.] Prieiga per internetą: <http://www.forrester.com/Research/Document/Excerpt/0,7211,54463,00.html>

⁴⁵ BURLEIGH, David. *OverDrive to Present EPUB eBook Lessons Learned at Frankfurt Book Fair* [interaktyvus], October, 2008, [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: http://findarticles.com/p/articles/mi_pwwi/is_200810/ai_n30899335/

⁴⁶ *Multimedijos centras humanitarams* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 birželio 14 d.] Prieiga per internetą: <http://sk.mch.mii.lt/kursai.html>

galimybėmis.“⁴⁷ Deja, užsienyje akademinė bendruomenė taip pat nėra tokia aktyvi, kokios galima būtų tikėtis, tačiau vyksta aršios diskusijos interneto erdvėje tarp mokslinių institucijų narių. Ir studentams yra pristatoma ne tik elektroninė leidyba, bet ir SKS.

A. Mickevičius, teigia, jog „Lietuvoje ateitį turi tik specifinės elektroninės knygos: žodynai, žinynai ar informaciniai leidiniai.“⁴⁸ Toks požiūris yra abejotinas, kadangi tokią situaciją mes turime Lietuvoje jau šiandien, ateitis bus kitokia. Kaip matome, Anglijos metro jau važinėja žmonės skaitantys gerokai įvairesnę literatūrą ir jų skaitmeniniai skaitytuvai apraukti odiniais viršeliais.⁴⁹ Skaitmeninių knygų tematinę turinio įvairovę galime matyti ir iš svetainių, kurios siūlo jas parsisiųsti iš įvairių interneto svetainių (pvz., www.waterstones.com/eBooks). Apie SKS atėjimą į Lietuvos rinką kalba ir siuntų bendrovės UPS generalinis direktorius V. Lašas. Jis vienas pirmųjų įsigijo *Kindle 2* ir teigia, jog vis didesnę dalis lietuvių susidomi ir siunčiasi SKS į Lietuvą. V. Lašas kartu su keletu entuziastų įsteigė kompaniją „Globaltus“, kuri siekia *Kindle* knygyne pateikti ir lietuviškų skaitmeninių knygų.⁵⁰

Spaudos leidybos verslo atstovai ir akademikai privalo turėti omenyje ir nepamiršti muzikos leidybos verslo klaidos, kuomet didžiosios muzikos verslo kompanijos ignoravo mp3 formatus, nesiėmė jokių rimtų priemonių dėl muzikos dokumentų persiuntimo internetu. Viso to rezultatas – žlugęs muzikos leidybos verslas. Norėdami nuo to apsisaugoti leidėjai būtinai turėtų atkreipti dėmesį į teikiamas naujų technologijų galimybes ir nedelsiant į jas reaguoti bei mėginti prisitaikyti. Šiandien tiek verslo tradicijos tiek naujosios technologijos įgauna pagreitį ir tikrai neužsistovi vietoje.

Lietuvos leidėjai turėtų pateikti savo leidžiamą produkciją skaitmeniniu pavidalu, kitu atveju, atsiras įmonių, kurios tai padarys vietoj jų. Svarbu, kad kartu su SKS išpopuliarėjimu būtų ir pakankamai pačių skaitmeninių knygų lietuvių kalba.

Scenarijai Lietuvos atžvilgiu gali būti modeliuojami tik pagal užsienio patirtį. Ir šiuo metu ji yra didžiausia JAV, kur yra dirbama skaitmeninių įrenginių technologijų tobulinimo kryptimis, mėginama įvesti produktą per valstybinių institucijų sferą. Taip pat sparčiai vykstantis persiorientavimas pačios knygų rinkos: naujų narių joje atsiradimas, senųjų išėjimas. Nauji nariai yra tos įmonės, kurios pirmosios sugebėjo išvelgti šios rinkos reikalavimus ir sugebėjo patenkinti SKS (produktų) sukūrimą arba prekybinės paslaugos suteikimą internetu. Žiūrint į Vakarų šalių patirtį, problemų nemažai, bet tai tik į naudą mums, jeigu gebėsime iš jos pasimokyti ir

⁴⁷ BAUBINAS, Kostas. *Elektroninės knygos dar ieško kelių į Lietuvos rinką*, [interaktyvus], VŽ Inovacijos, paskelbta 2009 birželio 6 d., [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: http://vz.lt/2/straipsnis/2009/06/06/Elektronines_knygos_dar_iesko_keliu_i_Lietuvos_rinka

⁴⁸ Ten pat.

⁴⁹ NIE, Ming. *My SONY ebook reader* [interaktyvus], April 9, 2009, [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://beyonddistance.wordpress.com/tag/e-book-reader/>

⁵⁰ GRIŠKONYTĖ, A. *Naujovė - jau ir Lietuvoje*. Lietuvos rytas, 2009 spalio 28 d., p. 11

nepraleisti šio įvykio. Lietuvos knygos rinkos dalyviai, turėtų būti informuoti apie pasaulinius pokyčius ir atėjus tinkamam momentui perorientuoti savo veiklą taip, kad būtų išvengta ne tik nuostolių, bet būtų galimybė toliau dirbti šioje rinkoje.

2. 3. Leidybinės veiklos perorientavimo į el. leidybą techniniai uždaviniai

Paanalizuokime kaip galėtų pasikeisti tradicinė leidybinė veikla į rinką atėjus skaitmeninių knygų skaitytuvams. „Knyga nuo jos idėjos iki realizavimo materialia forma pereina tris pagrindinius etapus:

1. Autorinį, t. y. mokslinio ar meninio kūrinio sukūrimo
2. Leidybos
3. Gamybos.⁵¹

Pirmasis etapas be jokių abejonių išliktų lygiai toks pats kaip ir yra šiandien. Autorių, tiek individualių, tiek kolektyvinių veikla visiškai nepasikeistų. Skaitmeninių knygų autorių teisės yra saugomos panašiai kaip ir įprastų spausdintų kūrinių teisės, tačiau skaitmeniniai leidiniai gali būti ypač lengvai neteisėtai atgaminami ir platinami. Elektroninėje leidyboje svarbi ne tik autorių teisių apsauga, kuriai taikomi tie patys teisinės apsaugos principai, kaip ir įprastame leidybos procese, bet ir gretutinių teisių apsauga.⁵² Papildomai, menkai žinomiems ar pradedantiems autoriams atsiranda galimybė lengvai išsileisti knygą, kadangi gali būti apeinama leidykla ir jos teikiamos paslaugos. Pats autorius, parašęs kūrinį, jį gali susimaketuoti ir platinti, tokiu būdu jis pasilieka visą pelną sau, vietoj tradicinių 2-20%.

Be to, naujausiais duomenimis⁵³ Europos Sąjungos organai ryžtingai imasi sutvarkyti skaitmeninių knygų autorių teisių klausimus sukuriant paprastą, geriausios kainos ir kokybės santykiu pagrįstą atsiskaitymą už teises į išleistą skaitmeninį kūrinį. Idėjos esmė paremta supaprastintu licencijavimu. Pavyzdžiui, autorius ar leidėjas įtraukia savo kūrinį į tam tikrą registrą, tuomet tą kūrinį galima naudoti mokant tam tikrus fiksuotus mokesčius, be autoriaus ar leidėjo atsiklausimo. JAV pavyzdys – susitarimas su *Google.com*, kurio esmė tame, kad autoriai už publikuojamus internete kūrinius gauna 63% pajamų.

Leidėjams yra svarbu būti puikiai susipažinusiems su elektroninę leidybą reglamentuojančiais įstatymais, patiems iš anksto pasirūpinti apsauga:

⁵¹ Knygotyra: *vadovėlis*, Vilniaus universiteto, Komunikacijos fakultetas, Knygotyros ir dokumentotyros institutas, sud. D. Kaunas, 2006, 106 p.

⁵² *Lietuvos mokslo ir studijų institucijų e. Leidybos, visateksčių dokumentų duomenų bazių ir virtualios bibliotekos poreikių ir galimybių studija*, red. V. Kučiukas, Kaunas, 2004

⁵³ EU to tackle digital book copyright in 2010 [interaktyvus], 21 October 2009, žiūrėta 2009 spalio 13 d.]. Prieiga internete: <http://www.euractiv.com/en/infosociety/eu-tackle-digital-book-copyright-2010/article-186586>

- Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas;
- Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214 str.;
- Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 191–194 str.;
- 1996/9/EB Europos Parlamento ir Tarybos 1996 m. kovo 11 d. direktyva dėl duomenų
- bazių teisinės apsaugos, O. J. L. 1996 m. kovo 27 d., p. 20–28;
- 2001/29/EB Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gegužės 22 d. direktyva dėl autorių Teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo, O. J. L., 2001 m. birželio 22 d., p. 10.

Todėl, kad pasak K. Bubino piratavimo grėsmė yra viena iš pagrindinių ir labiausiai atgrasančių Lietuvos leidėjų. „Legalios skaitmeninių leidinių rinkos galimybės Lietuvoje neatmeta Saulius Žukas, leidyklos „Baltos lankos“ direktorius. Jo teigimu, techniškai parengti knygas elektroniniam platinimui leidėjai neturėtų jokių problemų, tačiau jų jau dabar kelia piratai.“⁵⁴ Tokiu atveju Lietuvos teisininkams yra vienas iš svarbiausių uždavinių – parengti tinkamą, aiškią, vienareikšmišką teisinę bazę dėl elektroninės leidybos ir jos veiklos objektų.

Leidybos procesas vėliau vykdomas pačioje leidykloje. Rankraštis gautas iš autoriaus yra įvertinamas ir redaguojamas, šie procesai taip pat išlieka kokie buvę.

Trečiasis skaitmeninės knygos rengimo etapas kistų iš esmės. Yra sukurtos tam tikros skaitmeninių knygų leidybos taisyklės ir reikalavimai, kurių turėtų laikytis redaktoriai ir leidėjai. Šių reikalavimų laikymasis įgalina leidėjus gaminti vieną skaitmeninį leidinį, kuris vėliau galėtų funkcionuoti pardavime ar būti perspausdinamas į tradicinį leidinį.⁵⁵

Maketuotojas, dailininkas lengvai ir nesudėtingai prisitaikytų prie naujų maketavimo taisyklių, bet, kas yra svarbiausia – leidyklos atsisakytų spaustuvių paslaugų. Tai reikštų, kad visiškai išnyktų popieriaus, sandėliavimo kaštai ir kiti kaštai susiję su tiesiogine knygos gamyba. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad transformuotųsi didmeninė ir mažmeninė prekyba. Įprasti knygynai turėtų persiorientuoti, greičiausiai į elektroninius knygynus arba knygynus su kavinėmis, kuriose klientai gali skaityti skaitmeninę knygą, ją įsigyti ir išgerti puodelį kavos. Tokio pobūdžio knygynai būtų dabartinių interneto kavinių tipo. Greičiausiai išliktų ir senojo tipo knygynai, kurie pardavinėtų ypatingą spausdintą literatūrą (pvz., leidiniai vaikams, albumai, dovanų rinkiniai ir pan.).

⁵⁴ BAUBINAS, Kostas. *Elektroninės knygos dar ieško kelių į Lietuvos rinką* [interaktyvus], VŽ Inovacijos, paskelbta 2009 birželio 6 d., [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: http://vz.lt/2/straipsnis/2009/06/06/Elektronines_knygos_dar_iesko_keliu_i_Lietuvos_rinka

⁵⁵ *DIGITAL BOOK 2009: An eBook Stimulus Plan for Publishing* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.openebook.org/specs.htm>

Leidykla nesudėtingai galės daryti pakeitimus skaitmeninėje knygoje, ją „transportuoti“ įvairiose laikmenose (kompaktinės plokštelės, atminties kortelės, prijungiami kietieji diskai ir kt.), kas, mano manymu, yra laikina ir greitai bus pakeista į tiesioginį persiuntimą internetu. Taigi, skaitmeninių knygų naudojimo įrenginiai, leis vartotojui pasijungus prie interneto tinklo per keletą sekundžių už tam tikrą mokestį arba nemokamai persisiųsti norimą skaitmeninį leidinį.

Apibendrinant, nepavyko surasti nė vieno analitiko, teigiančio, jog elektroninė leidyba pasaulyje žlunga ar tai, jog SKS neturi ateities. Viskas klostosi atvirkščiai, planuojamas didžiulis rinkos augimas JAV ir nepaisant rinkos skirtumų, naivu manyti, jog tie pokyčiai nepasieks Lietuvos. Šiuo metu vienareikšmis lyderis elektroninėje leidyboje yra *Amazon*, pristatęs ir skaitmeninių knygų skaitytuvą *Kindle* ir turintis milžinišką skaitmeninių knygų duomenų bazę. SKS pranoko lūkesčius, kadangi padidino *Amazon* interneto parduotuvėje siūlomų skaitmeninių knygų paklausą. Į *Amazon* kompanijos gretas atsistoja *Google* ir kitos kompanijos, dar tobulinančios paslaugas ir produktus. Įvyksiantys pokyčiai nesunaikins tradicinių spausdintų leidinių, išliks specializuota literatūra skirta vaikams, tai pat meninę vertę turintys leidiniai ir skaitmeninės knygos formatui netinkantieji (pvz., žemėlapiai).

Lietuvoje elektronine leidyba šiuo metu užsiima nedaug leidyklų. Tapti stipriais elektroninės leidybos rinkos dalyviais daugiausiai galimybių turi didžiosios leidyklos.

Kalbant apie leidyklos tradicinės veiklos perorientavimą į elektroninę leidybą iš techninės pusės, sunkumų nenusimato. Vienintelis svarbus klausimas, kuris turėtų būti išspręstas – autorinių teisių apsaugojimas.

III. SKAITMENINIŲ KNYGŲ SKAITYTVUVAI - PANAUDOJIMO LIETUVOS RINKOJE TYRIMAS

Trečioje darbo dalyje pateikiamas empiriniais duomenimis pagrįstas tyrimas, kuris susideda iš kokybinės ir kiekybinės dalių. Visų pirma, aprašoma tyrimo strategija, tikslas, išskelti uždaviniai, hipotezės. Antrame ir trečiame poskyriuose analizuojami gauti duomenys, pabaigoje pateikiami apibendrinimai.

3. 1. Tyrimo strategija ir reikšmė

Mokslo tiriamojo darbo svarbi dalis, leidžianti įvertinti analizuotus teorinius šaltinius, pasiekti užsibrėžtus tikslus ir daryti tam tikras išvadas, yra empirinė tyrimo dalis. Pagal išsikeltus tikslus nuspręsta atlikti dvejojimo pobūdžio tyrimą.

Tyrimo tikslas – ištirti Lietuvos knygos rinkos dalyvių (leidėjų ir vartotojų) pasirengimą naudoti SKS. Tyrimo tikslą sudaro giluminiai klausimai ir kiekio klausimai, todėl šiam tikslui pasiekti pasirinktas modifikuotas tyrimas.

Tyrimo pobūdis – empirinį tyrimą sudaro dvi dalys (kokybinė ir kiekybinė). Pirmoji dalis – kokybinis tyrimas, kuriuo siekiama nustatyti Lietuvos knygų rinkos dalyvių (leidėjų ir vartotojų) motyvus susijusius su SKS (leidėjų ir vartotojų grupės tiriamos atskirai). Šiam tikslui pasiekti yra naudojamas nedidelis, bet, kiek tai leidžia galimybės, reprezentatyvus tiriamųjų skaičius. Gaunama informacija nestruktūrizuota ir statistiškai neapibūdinama. Atliktu tyrimu išsiaiškinta, kokie yra vartotojų poreikiai ir motyvai SKS atžvilgiu. Antroji tyrimo dalis – kiekybinis tyrimas, kuriam atlikti pasirinkta priemonė – klausimynas. Ši tyrimo dalis atskleidžia, kiek populiacijos atstovų yra susipažinę su SKS ir kokia jos dalis žiūri į šią naują pozityviai.

Šių dviejų tyrimų duomenys padėjo nustatyti SKS perspektyvas ir prognozuoti elektroninės leidybos plėtros galimybes Lietuvoje.

Tyrimo objektas – SKS. Kokybiniam tyrimui atlikti panaudotas įmonės „Penki kontinentai“ platinamas SKS *Hanlin eReader V3*. *Hanlin eReader V3* yra „nešiojamasis kišeninės knygos formato elektroninis prietaisas, kuriuo galima skaityti iš kompiuterio standžiojo disko arba interneto parsisiųstas knygas, žurnalus bei kitus leidinius. Jo ekranas užtikrina puikų teksto ryškumą ir patalpose, ir lauke net esant tiesioginiam saulės apšvietimui. Be to, žiūrint į šį prietaisą akys pavargsta kur kas mažiau nei, pavyzdžiui, į skystųjų kristalų monitorių. Ekране tekstas skaitomas taip pat, kaip ir skaitant įprastą knygą. 6 colių elektroninio rašalo ekranas (EPD)

yra 800 x 600 pikselių su 4 pilkumo tonais.⁵⁶ Tokį reklaminio pobūdžio apibrėžimą pateikia „Penki kontinentai“, kuri šiuo metu vienintelė Lietuvoje platinanti SKS įmonė. Kiekybiniame tyrime objektu yra visi SKS, nepriklausomai nuo modelio ar gamintojo.

Įvairūs šaltiniai numato skirtingus kokybinio ir kiekybinio tyrimų etapus. Vienas šaltinis teigia, jog kokybiniame tyrime nėra reikalingos hipotezės⁵⁷, tačiau remiantis kitu šaltiniu hipotezė yra reikalinga⁵⁸. Kadangi šio tyrimo antroji dalis yra kiekybinė duomenų analizė, iškeliamos **hipotezės**:

1. Potencialūs vartotojai nėra gerai informuoti.
2. Nėra pakankamai daug skaitmeninių knygų lietuvių kalba.
3. Lietuvos knygų vartotojai negali ir nenori mokėti už SKS dabartine kaina.
4. SKS yra neištobulinti ir nepritaikomi jų keliamiems skaitymo poreikiams (prasta ergonomika)
5. Lietuvos leidėjai artimiausius 5 metus neperorientuos verslo į elektroninę leidybą.

Šių hipotezių patvirtinimą arba paneigimą taip pat įtakos ir kokybinio tyrimo rezultatai.

Imtis – kokybinės tyrimo dalies metu atskirai tiriamos 2 respondentų grupės, kurių kiekvieną sudaro 6-10 asmenų. Vienos grupės dalyviai yra Lietuvos leidyklų atstovai, kitos – asmenys, atrinkti pagal perskaitomų knygų skaičių per metus, įtraukti studentai ir kiti potencialūs SKS vartotojai (bibliotekininkai, verslininkai, akademinės bendruomenės nariai). Stengtasi kiekvienoje grupėje surinkti panašaus socialinio statuso, amžiaus ir užimamų pareigų respondentus.

Kiekybinės tyrimo dalies siekiamas imties dydis yra 400 respondentų. Šis dydis buvo pasirinktas su 5 % paklaida⁵⁹ ir paskaičiuotas nuo populiacijos dydžio, kai ji yra virš 100 000. Kiekybinis tyrimas buvo atliekamas interneto erdvėje, pateikiant respondentams nuorodą į elektroninės anketos versiją. Respondentai buvo atrinkti netikimybinio būdu ir jiems pateikta keletas klausimų susijusių konkrečiai su skaitmeninių knygų skaitytuvu. Respondentų ieškota įvairiose interneto svetainėse, susijusiose su knygomis, tokiose kaip: *rasyk.lt*⁶⁰, *diskutuok.lt*⁶¹, *kny.lt*⁶², *Knygų Forumas*⁶³. Taip pat respondentai buvo Vilniaus universiteto Komunikacijos

⁵⁶ *Elektroninio skaitytuvo aprašymas* [interaktyvus], iš *Penki kontinentai*, [žiūrėta 2009 spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.5ci.lt/Default.asp?TopicID=198&DL=L&Lang=L&EditionID=12>

⁵⁷ KARDELIS, K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*, p. 272-273

⁵⁸ PRANULIS, V. P. *Marketingo tyrimai: teorija ir praktika*, Vilniaus universiteto leidykla, 2007, p. 116

⁵⁹ YAMANE, T. *Elementary Sampling Theory*, Upper Saddle River. N.j.: Practice Hall p. 398-399

⁶⁰ *Rasyk.lt* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.rasyk.lt/diskusijos/ziureti/knygu-skaitytuvai-ar-girdejote-apie-juos.html>

⁶¹ *Diskutuok.lt* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.diskutuok.lt/knygos/5795-knygo-skaitytuvas-gal-girdejote.html>

⁶² *Kny.lt* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kny.lt/index.php>

⁶³ *Knygų forumas* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: http://forum.suvokimas.lt/viewtopic.php?f=1_2&t=380

fakulteto bakalaurai ir magistrantai, kuriems išsiųstas prašymas užpildyti anketą per el. konferenciją. Kiti respondentai surinkti pateikiant nuorodas *Facebook.com* svetainėje, išsiunčiant el. laiškus pažįstamiems, esantiems pašto dėžutėje.

Kokybinio tyrimo vieta – „Penki kontinentai“ grupės skirtos patalpos.

Kokybinio tyrimo laikas – 2009 lapkričio 9 ir 11 d., 16:00 iki 18:00 val.

Kokybinis ir kiekybinis tyrimai atlikti keliais etapais:

1. Organizacinė veikla dėl kokybinio tyrimo vykdymo (vietos parinkimas, instrumentų surinkimas, respondentų paieška, dalyvių informavimas, tyrimo scenarijaus parengimas).
2. Kokybinio tyrimo vykdymas (vaišių paruošimas, respondentų registravimas, tyrimo moderavimas, tyrimo analizė, tyrimo ataskaitos parengimas).
3. Kiekybinio tyrimo organizavimas (klausimų parengimas, įkėlimas į interneto svetainę).
4. Kiekybinio tyrimo vykdymas (duomenų priežiūra ir apdorojimas, duomenų analizė, ataskaitos parengimas).
5. Kokybinio ir kiekybinio tyrimo metu gautų duomenų apibendrinimas ir pristatymo parengimas. Ataskaita pateikta įmonei „Penki kontinentai“. Kokybinio tyrimo dalyviams ataskaita išsiunčiama el. paštu., o kiekybinio tyrimo dalyviai susipažįsta su tyrimo rezultatais el. paštu pagal pareikalavimą.

Kiekybinės tyrimo dalies trukmė, saugumas, duomenų apdorojimas

Kiekybinis tyrimas paskelbtas 2009 metų lapkričio 2 d. interneto svetainėje *Apklausa.lt*⁶⁴, prie skyriaus „Knygos“ ir truko vieną mėnesį, viso šiame darbe apibendrinami ir analizuojami 420 respondentų atsakymai.

Tyrimo patikimumą įrodo balsuotojo IP (žr. priedą nr. 5), šie duomenys pateikia informaciją iš kurio kompiuterio buvo atsakyta anketa ir automatiškai fiksuojama, todėl galimybė atsakyti antrą kartą sumažėja.

Statistiniai duomenys apdoroti *Microsoft Excel* programa, kuri įgalino parengti grafikus, kai kurių rezultatų išskyrimui panaudota funkcija *Filter*, iš dalies remtasi pateikta ataskaita *Apklausa.lt* svetainėje.

Tyrimo biudžetas

Atliktas tyrimas nereikalavo didelių finansinių išlaidų, kadangi viena jo dalis buvo vykdoma elektroniniu būdu. Tačiau nedidelių išlaidų būta planuojant ir vykdant kokybinio knygų rinkos dalyvių tyrimą:

Patalpų nuoma – rėmė ir patalpas suteikė įmonė „Penki kontinentai“.

Respondentų paieška – telefonų skambučius apmokėjo moderatorius.

Moderatoriui – apmokėjimas nėra skiriamas, nes darbas yra mokslinis.

Apklaustos dalyvių užmokestis – neapmokama.

Maitinimas – pavaišinami vandeniu, vaisiais, šokoladu 15,74 Lt (apmoka moderatorius).

Kanceliarija (popierius, tušinukai) – pateikia moderatorius.

Įrašymo aparatūra – rėmė „Britų taryba“.

Tyrimo pradžioje parengti kokybinio ir kiekybinio tyrimų klausimynai (žr. priedus nr. 2, nr. 4) ir scenarijai (žr. priedą nr. 2). Suderinta vieta, respondentai sukviesti į kokybinį tyrimą išsiunčiant el. laiškus (žr. priedą nr. 1). Tuo tarpu savarankiškai platinamas el. klausimynas internete. Kiekybinio tyrimo respondentai yra parenkami netiesioginiu atsitiktiniu būdu.

Kokybiniame tyrime pokalbis yra įrašomas, paskutinė tyrimo dalis (skirta leidėjams) yra pateikiama raštu (žr. priedą nr. 2), dėl galimo nenoro atskleisti savo nuomonę rinkos klausimais konkurentams. Tyrimui apibendrinti atliekami tokie veiksmai kaip:

- mp3 įrašas perklausomas tyrėjo ir aprašomas ataskaitoje;
- raštu pateikta dalis išanalizuojama ir remiantis citatomis aprašoma ataskaitoje kartu su kokybiniu tyrimu.

Apibendrinant kokybinio tyrimo rezultatus vietoj tikslaus vienodai atsakusių respondentų skaičiaus įvardinimo naudojami žodžiai „beveik nei vienas“, „keli“, „keletas“, „mažuma“, „dauguma“, „didžioji dalis“, „bendra nuomonė“, „beveik visi“ ir „visi“.⁶⁵

O kiekybiniame tyrime duomenims apdoroti naudota *Microsoft Excel* programa, kuria buvo parengti grafikai. Gauta informacija išanalizuota ir apibendrintai aprašoma ataskaitoje, kartu su kokybiniu tyrimu. Abiejų tyrimų apjungta ataskaita - baigiamojo mokslo tiriamojo rašto darbo dalis.

⁶⁴ *Apklausa.lt: apklaustos internete* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 gruodžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.e-apklausa.lt/apklausa/1876/skaitmeniniu-knygu-skaitytuvai>

⁶⁵ *FAQ Focus Group Questions* [interaktyvus], US Department of Education, Archive documents, [žiūrėta 2009 lapkričio 6 d.]. Prieiga per Internetą: http://www.ed.gov/offices/OUS/PES/efaq_focus.html#focus02

3. 2. Lietuvos knygų rinkos dalyvių kokybinio tyrimo rezultatai

Kokybinį tyrimą sudarė dvi grupės. Pirmąją, leidėjų, grupę buvo pakankamai sudėtinga surinkti dėl kelių pagrindinių priežasčių. Viena priežastis ta, jog lapkričio mėnesį yra pakankamai įtemptas laiko grafikas, tuo metu baigiasi terminai pateikti paraiškas paramos fondams, be to siejant su sunkmečiu, kaip ir kitose įmonėse yra mažiau darbuotojų atlikti tiems patiems darbams. „Baltų lankų“ direktorius S. Žukas, telefonu teigė, jog nors jį ir domina SKS, tačiau tikrai nenorėtų išleisti nė vieno savo darbuotojo į darbo pabaigą. G. Kadžiulytė, leidyklos „Apostrofa“ direktorė, ir O. Klizaitė, Rašytojų sąjungos viešųjų ryšių koordinatorė, teigė, jog niekaip fiziškai nespėjančios, nors jas domina naujovės.

Kita priežastimi galima būtų išskirti leidyklų nenorą ir baimę priimti naujoves ir su jomis susipažinti, keisti tradicinę įsišaknijusią veiklą, ieškoti naujų partnerių, naujų idėjų. „Kiekvienas SKS mums yra priešas, nieko naujo sužinoti nenorėtume“, teigė leidyklos „Eridanas“ direktorius A. Piligrimas. Leidykla „Mintis“ kategoriškai atsisakė atvykti į tyrimą argumentuodama, jog įmonė „Penki kontinentai“ yra jų konkurentai, tačiau jie būtų sutikę išsakyti savo nuomonę, jeigu SKS būtų atvežtas tiesiai jiems į biurą. Tokį pageidavimą išreiškė ir S. Žukas. Tačiau, kadangi tyrimo pobūdis buvo numatytas jau anksčiau, ši idėja buvo atmesta. Leidykla „Briedis“ ir Vilniaus Gedimino technikos universiteto leidykla taip pat nėra suinteresuotos naujai atsiradusiu įrenginiu. VGTU leidyklos direktorė pakomentavo, jog jie užsiima elektronine leidyba, plečia asortimentą, tačiau SKS jų visiškai nedomina.

Buvo susisiepta ir su tokiomis leidyklomis kaip „Eugrimas“ ir „Versus Aureus“, šių leidyklų direktoriai neteikė didelės reikšmės atliekamam tyrimui ir neparodė susidomėjimo, tačiau leido apsispręsti dėl dalyvavimo tyrime savo darbuotojoms, bet jos neargumentuodamos apsisprendė tyrime nedalyvauti.

Naujovėmis iš tiesų susidomėję pasirodė įmonė „TEV“, kurios atstovai sutiko dalyvauti tyrime. Į tyrimą taip pat atvyko leidyklų „Tyto alba“ ir „Vaga“ atstovai. Tuo tarpu susijungusių leidyklų „Šviesa“ ir „Alma Littera“ atstovas sutiko atsakyti į tyrimo klausimus raštu, kadangi jau buvo susipažinęs su SKS *Hanlin*. Dar vienas tyrime dalyvavęs asmuo, visuomenės veikėjas, rašantis apie SKS ir jais besidomintis – Ernestas Parulskis, kuris negalėjo atvykti į antrąją tyrimo grupę, todėl prisijungė prie leidėjų.

Knygų rinkos dalyviams pateikiami klausimai, kurie gali būti priskiriami penkioms skirtingoms temoms, tų pačių temų stengtasi laikytis apklausiant abi fokus grupes.

Tematinės tyrimo grupės ir paskirstymas laike pagal klausimų sudėtingumą:

- I. SKS žinomumas ir naudojimas (10min.);
- II. Praktinis susipažinimas su SKS (30min.);

- III. Socialiniai ir technologiniai SKS privalumai ir trūkumai (20min.);
- IV. Kainos klausimai (10min.);
- V. Elektroninės leidybos perspektyvos Lietuvoje (20min.);

3. 2. 1. Kokybinio tyrimo pirmosios fokus grupės rezultatai

Tyrimo dalyvavo įmonės „Penki kontinentai“ pardavimų vadybininkas Vaidotas Seneckas, kuris atsakinėjo į visus respondentams iškilusius klausimus. Tyrimo ataskaitoje pateikiami neįvardintų asmenų atsakymai į užduotus klausimus ar jų komentarai ir svarstymai. Visi respondentai vadinami nr. 1 ir nr. 2 ir t.t.

Pirmasis klausimų blokas skirtas išsiaiškinti išankstinę leidėjų nuomonę apie SKS ir skaitmenines knygas. Ar respondentai skaito skaitmenines knygas, ar labiau linkę atsispausdinti ir kas iš jų jau yra susipažinęs su SKS. Dauguma respondentų teigė, jog niekada nėra naudoję SKS, nebent pabandę naudotis. Respondentas nr. 2 prisipažino naudojantis skaitmenines knygas, kurios dažniausiai yra aiškinamojo ir mokomojo pobūdžio, pavyzdžiui, žinynus, vadovus, bet ne grožinę literatūrą. Respondento Nr. 4 nuomonė yra labai panaši, jis mėgsta skaityti tradicines, popierines knygas. Tuo tarpu respondentas nr. 5 yra išmėginęs *Sony Reader* (didesnio ir mažesnio formato), *Barnes and Nobles* gaminį *Nuk*. 6-asis respondentas išbandęs du SKS *Hanlin* ir *Bookeen Cybook*. Paklaustas kokie išpūdžiai apie įrenginius, respondentas teigia, jog „geri, jokio pasipriešinimo jausmo nekilo, tik įsikėlus skirtingus PDF failus, ne visus juos patogų skaityti – nepakankamas teksto didinimas. Ypač *Bookeen Cybook*. Šiek tiek nuvylė, kad nėra *touch screen* technologijos.“

Pirmąjį kartą apie SKS dauguma respondentų sužinoję iš interneto, respondentas nr. 2 prisiminė pamatęs pirmąją įrenginio reklamą svetainėje *Amazon.com*, kur buvo pateikta išsamesnės informacijos apie *Kindle Edition*, tuo tarpu respondentas nr. 3 seka naujienas technologijų portaluose, iš kur ir sužinojo apie SKS atsiradimą. Kitas respondentas prisiminė, jog pirmąjį SKS jam davė išmėginti interneto ir technologijų naujienų tinklaraščio *Nežinau.lt* vienas iš bendraautorijų D. Paršonis, pats D. Paršonis išmėginęs įrenginį prieš porą metų. Vis dėlto didžioji dauguma apie „naująją knygą“ sužinoję internete.

Pristatymo metu respondentai pradėjo intensyviai klausinėti apie SKS *Hanlin* galimybes. Susidomėjimas kilo kalbant apie PDF formatą, kurį skaitytuvas supranta, tačiau dokumento kokybė ir galimybės nukenčia bei nėra tokios paslankios kaip kitų formatų, pavyzdžiui RTF, FB2, DOC, TXT, ePub ir pan. Apskritai, formatų kiekis yra tiek didelis, kad su kiekvienu iš jų sudėtinga būti susipažinusiems. Respondentas nr. 2 mėgino išsiaiškinti ar PDF formato dokumentas su lietuviškų šriftu būtų matomas ir ar nekiltų dėl to problemų. Kadangi SKS PDF

formatą traktuoja kaip paveikslėlį, todėl lietuviškas šriftas šiuo atveju nėra svarbus. Tačiau jeigu nėra instaliuota speciali programinė įranga palaikanti lietuvišką šriftą, įkėlus į tokį SKS lietuvišką tekstą būtų matomi įvairūs ženklai, tokie, kokie atsiranda kompiuterio ekrane, kada yra netinkama koduotė – paaiškino V. Seneckas. Kilo nedidelis ginčas ar vis gi tinka *Hanlin* skaitytuvui PDF formatas, norint patogiai skaityti ar peržiūrėti dokumentą. Respondentas nr. 1 pridūrė, kad sukurta technologija nėra ideali ir turėtų būti tobulinama. „Trūkumai gali būti tokie patys kaip ir visos technikos: SKS genda, galima ir pačiam sulaužyti. Be to, ne visos knygos yra išleistos elektroniniu formatu, todėl negalima jų atsisiųsti į įrenginį.“, teigė respondentas nr. 6.

Respondentas Nr. 2 užklausė V. Senecko kaip originalaus dokumento puslapis sutalpinamas į *Hanlin* ekraną. Atsakymas buvo paprastas - dalina puslapius į keletą atskirų, todėl navigacija tampa kaip perėjimas į kitą puslapį paspaudžiant reikiamą mygtuką. O respondentas nr. 1 pastebėjo, jog trūksta logikos tarp dokumento peržiūros ir reikalingų šiam veiksmui atlikti mygtukų. Išsiaiškinta, kad yra keliamas ekrane lapas, o ne pats vaizdas. Domėtasi, ar galimas peršokimas į tolimesnį puslapį, baterijos laikymo trukmė ir sąlygos, pasižymėjimo ir paieškos galimybės. Išsiaiškinta, jog *Hanlin* skaitytuvai priima lietuviškas raides, tačiau atsisiųsti iš užsienio skaitytuvai lietuviškų arba rusiškų raidžių nesuprastų. Visa tai susiję su įdiegta programine įranga, kuri didžia dalimi vis dar priklauso nuo gamintojų. „Penki kontinentai“ šiuo metu turi tokią programinę įrangą, tačiau jos neplatina. Minėta, jog Ukrainoje tokią įrangą su rusišku raidynu jau plinta tarp vartotojų ir vienbalsiai visi respondentai nusprendė, jog Lietuva bus ne išimtis.

Tyrimo metu padarytas nedidelis eksperimentas, pamėginta pažiūrėti koks yra *Hanlin* SKS ekrano matomumas tamsoje. Eksperimento metu dalyviai įsitikino, jog skaitmeninio rašalo technologija suteikia tokį patį vaizdą kaip ir tradicinės spausdintos knygos. Ekranas neblizga ir nešviečia. SKS ekrano dydis respondentui nr. 6 atrodo mažokas, tačiau vaizdo kokybę jį tenkina. Respondentas nr. 1 pastebėjo, jog tokiu būdu SKS taupo energiją. To paties respondento dėka išsiaiškinta, jog šiuo metu SKS visiškai nėra apsaugotas, tačiau tokia galimybė yra. Respondentas nr. 1 pasidalino patirtimi leidžiant specifines knygas, kurioms būtina sąlyga, kad vienu metu matytųsi kairysis ir dešinysis puslapiai. Kitas respondentas, nr. 5, į šią specifiką atsakė, jog įmonė *Asus* planuoja išleisti būtent dviejų puslapių SKS. Respondentas nr.1 pasidalino išpūdžiais apie parduodamus SKS Olandijoje, jų technines galimybes, kainą. Prisiminta žodyno funkcijos galimybė, kad ji yra naudinga, nors ir neverčiant iš vienos kalbos į kitą, o tiesiog paaiškinant.

Aptarta knygų saugojimo problematika, kuomet knyga nebėra reikalinga, tačiau, ją reikia sandėliuoti. Eilinis vartotojas tai dažniausiai daro savo namuose ir ilgainiui gali tiesiog pristigti vietos, teigė respondentas nr. 5. Respondentai nr.1 ir nr. 2 diskutavo apie dokumentų saugojimą

ir išskyrė tokį skirtumą: tradicinė knyga gali būti atiduota, bet skaitmeninės knygos kopiją pasidaryti net gi asmeniniam vartojimui įstatymais yra draudžiama. Vienas iš respondentų bandė pasiūlyti, kur galima būtų padėti popierinę knygą, kai jos nebereikia savininkui, siūlė įvairius variantus, pavyzdžiui, atiduoti į biblioteką ar makulatūrai. Kitas respondentas paprieštaravo, jog tai padaryti tampa nebeįmanoma, kadangi bibliotekos senų leidinių priimti nenori, o atiduodant makulatūrai reikia nuplėšti knygų viršelius.

Paklausti dėl kainos dauguma respondentų atsakė, jog norėtų turėti SKS, už kurį mokėtų 200-300 Lt., vienas respondentas norėtų mokėti iki 100 Lt., o daugiausiai galėtų mokėti iki 200 Lt.

Sveikatos klausimais respondentai neatrodė susirūpinę, atkaklusis respondentas nr. 5 atsakė, kad „skaitymas negadina akių, o e-ink technologija yra artimiausia popieriniam skaitymui“. Respondentas nr. 2 pritardamas priminė, jog SKS turi šrifto didinimo galimybę, o respondentas nr. 3 pridūrė, jog dažnai skaitytojai skundžiasi, dėl tradicinių knygų šrifto. „Apie SKS keliamą pavojų sveikatai nieko nežinau.“, atsakė respondentas nr. 6.

Į klausimą ar spausdintas knygas galėtų pakeisti SKS respondentų dauguma pritarė, tačiau respondentas nr. 1 prisiminė albumus, kuriems reikalinga aukšta poligrafinė kokybė. Respondentas nr. 2 patikslino, kad nebūtina turėti albumų skaitmeniniame pavidale, nes juos naudojame ne taip dažnai kaip, pavyzdžiui grožinę literatūrą, kurią norisi skaityti bet kur ir bet kada.

SKS pririšimo prie tam tikro leidėjo ar platintojo respondentas nr. 1 įvertino teigiamai. Buvo sumodeliuota situacija pagal Lietuvos rinką: kadangi, pasak respondento, daugiausia literatūros platina knygynai „Pegasas“, jam būtų patogiu iš to knygyno nusipirkti SKS, kuris vėliau būtų pririštas prie turimos skaitmeninių knygų duomenų bazės. Vartotojas galėtų atvykti į knygyną (ar prie jo pasijungti internetu) ir parsisiųsti už tam tikrą mokestį pageidaujamos literatūros. Mokestis turėtų būti nedidelis ir klientui būtų suteikiama nuolaida už naudojimąsi „Pegaso“ SKS. Be to, respondentas nr. 6, teigė, žinantis apie tai, kad Lietuvoje netrukus bus ir daugiau skirtingų SKS platintojų. Tai leidžia daryti išvadą, jog SKS rinka didės.

Respondentas nr. 4 iškėlė klausimą dėl piratavimo, į kurį „Penki kontinentai“ atstovas V. Seneckas atsakė „tai ir yra didžiausias klausimas šiai dienai, nes leidėjai nepasitiki SKS, nors pasaulyje vykdoma praktika, kad iš pradžių yra išleidžiama skaitmeninė knyga, kuri veikia kaip marketingo priemonė tradicinės knygos pardavime.“ Vienas iš respondentų patikslino, jog tokia marketingo priemonė gali būti naudojama dideliems tiražams ir didelei rinkai. V. Seneckas, tęsdamas mintį, teigia apie galimos apsaugos patikimumą, kuri reikalautų didelių išlaidų. Šiuo metu *Adobe* siūloma ePub formato apsauga yra už tam tikrą mokestį, kitu atveju yra galimybė

sukurti kitokią kodavimo sistemą, tačiau jos kūrimas reikalautų mažiausiai pusės metų intensyvaus darbo ir labai didelių sąnaudų. Tuo tarpu, respondentas nr. 3 prisiminė faktą apie „National Geography“ lietuvišką skaitmeninį žurnalo leidimą, kurį persisiuntė 1-2 tūkst. skaitytojų per savaitgalį, o respondentas nr. 1 pabrėžė skirtumą tarp pilnos skaitmeninės knygos ir skaitmeninės knygos dalies išleidimo bei platinimo. Kuomet išleidžiama tik knygos dalis, tada ji Lietuvoje, labiau veikia kaip pardavimų skatinimo priemonė negu pilnai išleista knyga. Pasiiekta bendra išvada, jog esant prieinamai ir sąžiningai skaitmeninių knygų kainai, vartotojai pirktų nerizikuodami pakliūti į teisėsaugos akiratį už piratavimą.

Respondentas nr. 1 pasitikslino V. Senecko ar „Penki kontinentai“ platina tik skaitytuvą ar platina ir skaitmenines knygas. V. Seneckas atsakė, jog skaitmeninių knygų neplatina, tačiau įsigijus SKS yra įkeliamos ir tam tikros klasika tapusios knygos, kurioms nėra autorinių teisių mokesčių. Skaitmeninių knygų kalba pagal kliento pageidavimą gali būti įvairi: tiek lietuvių, tiek rusų, tiek anglų kalba. Respondentas nr. 5 mano, jog rusų kalba jau nebėra tokia populiari ir vartojama kaip buvo anksčiau, todėl ir skaitmeninių knygų šia kalba poreikis Lietuvoje nėra didelis. Didžioji dalis skaitančiųjų pageidauja skaitmeninės literatūros lietuvių kalba, todėl neišvengiamai leidėjai turės jas gaminti. Kitas respondentas pabrėžė, jog dabar sparčiai populiarėjanti kalba yra anglų. Diskusijai įsisiūbuojant pradėtos daryti išvados. Vienas iš respondentų teigia, jog elektroninė leidyba gali tapti populiaria ir nešančia pelną tuo atveju, kai Lietuvos rinkoje bent 30 tūkst. vartotojų turės SKS, o tai su dabartine šio įrenginio kaina gali būti pasiekta daugiau negu po 10-ties metų. Tuo tarpu respondentas nr. 5 patikino, kad SKS kaina kris ir perkamumas šių įrenginių didės sparčiau, juolab, atsirandanti konkurencija tarp SKS gamintojų dar labiau paskatins tiek tobulinti funkcines ir technologines savybes, tiek mažins kainą. Palyginimui prisiminti mobilieji telefonai. Dauguma respondentų pritarė V. Senecko nuomonei, kad jeigu individualūs asmenys neįsigis SKS, tuomet atskiros skaitmeninių knygų bibliotekų įmonės savininkės pradės už nedidelį mokestį juos dalinti, tokiu atveju vartotojai taps lojaliais ir vartos tik jų bibliotekoje esančius leidinius. „Penkių kontinentų“ atstovas pasidalino savo patirtimi parduodant SKS „tik vienas asmuo įsigijęs SKS pasiteiravo iš kur galima legaliai gauti skaitmeninių knygų“. Tai reiškia, kad visi kiti vartotojai žino iš kur atsisiųsti skaitmeninių knygų jų naujai įsigytam SKS. Kalbant apie oficialų SKS platintoją ir patį SKS, vis dėlto didesnę reikšmę respondentas nr. 6 suteikia pačiam SKS.

Kalbant apie literatūros pobūdį ir elektroninę leidybą, respondentas nr. 1 mano, kad itin tinkama perkelti laikraščius į skaitmeną. Visą tai patvirtina populiarėjantys interneto naujienų portalai. Tačiau respondentas nr. 3 primena, jog dabartinis *Hanlin* modelis neturi prieigos prie

interneto, todėl laikraščius skaityti būtų nepatogu, kadangi reikėtų kas kartą jungtis prie kompiuterio su internetu ir perkelti pageidaujama laikraštį.

Ateities vizijose, kurios greitu laiku taps realybe, planuojami SKS modeliai ne tik su pasijungimo prie interneto galimybe, bet ir prisilietimams jautraus, spalvoto ekrano sukūrimu ir naudojimu. Prisilietimui jautraus ekrano pageidauja ir didelė dalis respondentų. Leidėjai stengiasi išsiaiškinti kaip technologiškai parengti skaitmenines knygas, kad jas galima būtų vartoti naudojant SKS. Didžiausios iš aptartų problemų yra iliustracijos, paginacija, išnašos, visa tai apsunkins automatinį pavertimą į reikiamą lapo dydį, tinkamą SKS. Respondentas nr. 2 pasidalino savo mintimis, teigdamas, jog „nėra reikalo leisti skaitmeninių knygų, kol nėra tobulų SKS, ir nereikia SKS, nes nėra ką jais skaityti“.

Paskutinė šios fokus grupės respondentų užduotis tyrimo metu - raštu atsakyti į jiems pateiktus klausimus. Taigi, toliau aptarsime jų atsakymus (žr. priedą nr. 2). Pirmuoju klausimu mėginta išsiaiškinti kaip vystosi leidybos verslas Lietuvoje. Apibendrinami atsakymus galime teigti, jog jie pakankamai pesimistiški, kadangi leidybos verslas koncentruojasi, tiražai mažėja, geba išlikti tik stambiosios leidyklos. Ekonominis sunkmetis verčia priimti tam tikrus sprendimus, kurių šiuo metu niekas nepriima. Šiuolaikinis Lietuvos leidybos verslas yra suvokiamas kaip spausdintinis, tradicinis, tačiau elektroninė leidyba, manoma, užims vis didesnę rinkos dalį.

Leidyklų atstovai, paklausti ar jų atstovaujamos leidyklos leidžia ar planuoja leisti skaitmenines knygas, dauguma atsakė, jog planuoja leisti ar apie tai galvoja. Vienas respondentas teigė, kad jų leidykla jau leidžia, dar vienas respondentas teigė, jog apie tokią galimybę nesvarstė.

Elektroninės leidybos trūkumais ir didžiausiomis grėsmėmis respondantai įvardija pakankamai daugelį dalykų, tokių kaip:

- Nesusiformavusią el. knygų rinką
- Mažą rinką
- Nepaplitę el. knygų skaitytuvai
- Piratavimas
- Didesni autoriniai honorarai ir vienkartiniai mokesčiai
- Nesusiformavę Lietuvos žmonių internetinio apsipirkimo įpročiai
- Nepasitikėjimas elektronine prekyba
- Ekonominis nuosmukis, sumažėjęs vartojimas
- Nežinomas lietuviškų el. knygų ateities poreikis
- Negalime turėti įtakos didžiulių rinkos žaidėjų (*Amazon.com, Google.com*) formuojamiems vartotojų elgsenos pokyčiams
- Didelė SKS įrenginio ir apsaugos kaina, kas paskatina dideles investicijas

- Sumažėjimas tradicinių, popierinių, knygų pardavimų
- Sudėtingas technologinis procesas verčiant iš popierinės knygos maketo į skaitmeninę
- Technologiniai sprendimai siejami su lietuvišku šriftu.

Leidėjų respondentų grupė išskyrė tam tikus skaitmeninių knygų leidybos ir SKS privalumus ir galimybes, pagrindiniai jų yra:

- Naujas formatas, naujų technologijų gerbėjui
- Nelieta saugojimo problematikos
- Naujos sklaidos galimybės
- Didelis skaitmeninių knygų asortimentas
- Mažesnė leidybos savikaina
- Likvidumas (prekės paklausimas)
- Išnyktų knygų gražinimas.

Nesutariama dėl to, ar skaitmeninės knygos vis dėlto galėtų būti panaudotos kaip marketingo priemonė, ar jos neigiamai paveiktų tradicinių knygų leidybą (sumažėtų pardavimai). Paklausti ar būtų sudėtinga perorientuoti tradicinę leidybos verslą ar jo dalį į elektroninę leidybą atsakymai buvo pakankamai dviprasmiški. Vieni respondentai teigė, jog perorientuoti būtų visai nesudėtinga, juolab turint omeny, jog ateityje sumažėtų knygų leidybos kaštai. Vienas respondentas teigė, kad šis procesas pareikalautų piniginių ir žmogiškųjų išteklių, nėra aiškus atsiperkamumas. Dar vienas respondentas teigia, jog jų leidybos verslas yra pagrįstas elektroninėmis priemonėmis, todėl nebūtų jokių problemų dėl perorientavimo. Kitas respondentas sukonkretina, kad „bent jau pirminiame etape reikėtų nemažai padirbėti: iš naujo pasirašyti visas sutartis su autoriais/agentais/vertėjais ir įdiegti naują maketavimo bei formatų rengimo tvarką.“.

Elektroninės leidybos privalumai, pasak respondentų:

- ekologiškumas,
- maži kaštai
- nesudėtingas klaidų taisymas
- operatyvumas (pasiekiant klientus, leidžiant naują leidinį)
- leidinių saugojimas (didelė talpa, maži gabaritai)

Šie privalumai, pasak respondento nr. 6, leistų prisivilioti naują tikslinę auditoriją, įgalintų nesudėtingai leidyklai pačiai pradėti platinti leidinius, galimybė autoriams patiems išsileisti knygą, atsirastų bendrų rinkodarinių projektų su išoriniais partneriais.

Elektroninės leidybos rimčiausiu trūkumu įvardinamas leidinių saugumas, išskyrus šį respondentai didesnių pavojų nemato.

3. 2. 2. Kokybinio tyrimo antros fokus grupės rezultatai

Dalyviai buvo atrinkti dalyvauti tyrime pagal jų atstovaujamas įmones, pagal perskaitomų knygų skaičių per metus. Stengtasi surinkti kuo įvairesnius knygos rinkos dalyvius, nepaisant to, buvo atsižvelgiama į panašų socialinį statusą ir užimamas pareigas. Tyrime dalyvavo dr. Ž. Petrauskienė, kuri į tyrimą atvyko kartu su J. Niauraite, VUB Elektroninės informacijos skyriaus vedėja. Dar iš bibliotekininkų bendruomenės buvo kviesta E. Banionytė, kuri pati negalėjo atvykti į tyrimą, todėl ją atstovavo I. Kuzminskienė. Įmonės TEV direktorius E. Žalys pageidavo, kad tyrimo antroje grupėje dalyvautų jų įmonės rinkodaros projektų vadovė I. Katkutė. Prie respondentų prisijungė Vilniaus kolegijos ilgametis dėstytojas, straipsnių autorius, fizikas ir muzikos verslo atstovas besidomintis naujomis technologijomis D. Bluvšteinas. Tyrime dalyvavo baigusi lietuvių filologijos bakalaurą ir šiuo metu studijuojanti VU Leidybos magistrantūros studijų studentė D. Gerasimova. Prie šios grupės prisijungė knygų platintojas T. Šimkus, atstovaujantis portalą „Manoknyga.lt“.

Tyrime turėjo dalyvauti V. Žilionis, kompiuterių specialistas, ir N. Birulis, fizikas, abu skaitantys daugybę knygų, kurie, deja, dėl asmeninių priežasčių negalėjo atvykti.

Sąlygos pirmosios ir antrosios grupės buvo identiškos, bet pastebėta, kad šiai grupei pritrūko tolygumo (kalbant apie susirikusiųjų specializacijas), būtų pakakę vienos atstovės(o) nusimanančio bibliotekos veikloje. Ir būtų buvę įdomu pasikviesti atstovą iš spaustuvės, atstovą iš tradicinio knygyno, rašytoją. Toks būtų pagrindinis trūkumas kalbant apie šią grupę. Tačiau ši kompanija buvo mišri pagal lytį, lyginant su pirmąja grupe. Ir aiškiau atsispindėjo įvairios nuomonės ir SKS panaudojimo galimybės. Dar vienas svarbus trūkumas pastebėtas po tyrimo tas, kad šios grupės respondentai nebuvo supažindinti tyrimo pradžioje, todėl tai atsiskleidė tik tyrimo eigoje atsakinėjant į klausimus ir reiškiant savo nuomonę.

Pirmuoju klausimu stengtasi išsiaiškinti respondentų skaitmeninių knygų skaitymo įpročius, ar labiau yra mėgiama skaityti iš ekrano, ar priimtinau skaityti atsispausdinus popieriuje. Didžioji dalis teigia mėgstantys skaityti spausdintinę knygą ar literatūrą. Respondentas nr. 3 teigia, jog trumpą teksto dalį patogiau ir paprasčiau perskaityti kompiuterio ekrane. Respondentas nr. 5 skaitydamas mokslinę literatūrą linkęs atsispausdinti, kadangi atsiranda galimybė nesudėtingai pasidaryti reikiamas žymes. Nr. 6 ir nr. 7 respondentai nežino tikslaus skaitmeninių knygų apibūdinimo, ši problema iškyla dėl sąvokų „skaitmeninė“ ir

„elektroninė“ neatskyrimo. Respondentas nr. 7 skaito daugiausia skaitmenines knygas naudodamasis savo asmeniniu SKS *Sony Reader2*.

Respondentai paklausti iš kur yra girdėję apie SKS, didžioji dalis respondentų atsakė, jog internete. Respondentas nr. 3 pasidalino savo patirtimi dalyvaujant mokslinėse konferencijose, kur SKS buvo analizuojami technologiniai aspektai, kurie nebuvo aiškūs ir lengvai suprantami nemačius paties įrenginio. Kitas respondentas, nr. 7, SKS naudojami jau kurį laiką ir turi jau trečiąjį SKS, kuriuo yra visiškai patenkintas, nejaučia didelio skirtumo tarp popierinės knygos ir SKS. Respondentai tyrimo metu susipažino su oficialiu SKS platintoju Lietuvoje, įmone „Penki kontinentai“, daugiau oficialių platintojų niekas neįvardino, tačiau nepamiršo galimybės atsisiųsti SKS internetu. Respondentas nr. 6 užklausė kitų susirinkusiųjų, kur galima įsigyti skaitmeninių knygų, atsakymas nuskambėjo iš pusės respondentų „nėra“. Tuo tarpu respondentas nr. 3 prisiminė *Amazon.com*, deja V. Seneckas patikino, jog būtent *Hanlin* SKS šiame portale esančios skaitmeninės knygos netinkamos. Ir jokių lietuviškų knygų parsisiuntimo šaltinių taip pat negalėjo įvardinti. Respondentas nr. 7 paminėjo, jog *Amazon.com* apskirtai neparduoda skaitmeninių knygų Lietuvos vartotojams, kadangi jie nėra tikri dėl įstatyminės bazės ir kol kas tai nėra ir greičiausiai artimiausiu metu nebus jų prioritetinė rinka. Pokalbio metu lieka vis dar neatsakytas klausimas iš kur galima gauti skaitmeninių knygų *Hanlin* skaitytuvui. Jį mėgina atsakyti respondentas nr. 7, prisiminęs Gutenbergo projektą, bet šis atsakymas netenkina respondento nr. 3. Ir taip ir lieka neatsakytas.

SKS pristatymo metu respondentams kilo daugybė klausimų, pavyzdžiui, respondentas nr. 6 klausė apie formatus, apie galimybę pasižymėti, respondentas nr. 3 teiravosi kaip skaitmeninės knygos yra perkeliamos į SKS ir ar šiuos skaitytuvus galima būtų pritaikyti viešojoje erdvėje (pvz. bibliotekoje), kaip turi būti apdorotos skaitmeninės knygos, kad jomis galima būtų naudotis. V. Senecko atsakymas buvo paprastas, tiesiog reikalingas tam tikras leidinio formatas, kurį priimtų SKS. Respondentas nr. 1, pastebi, jog paveikslukai esantys ne PDF formate lieka neprišti prie tam tikros teksto vietos. Tuo tarpu V. Seneckas mini, jog PDF yra pakankamai gremėzdiškas ir didelis dokumentas. Respondentas nr. 7 pabrėžia tai, kad PDF formate iliustracija lieka šalia teksto, o tekstiniame formate iliustracija gali būti rodoma kitame psl. Techninės literatūros skaitytojais, pasak respondento nr. 7 renkasi būtent A4 dydžio SKS, kuriuose patogiai galima skaityti skenuotą knygą, su visomis iliustracijomis. Kalbant apie SKS trūkumus respondentas nr. 4 prisipažino norintis didesnio ekrano, panašesnio į tradicinės knygos dydį. V. Seneckas paminėjo, jog SKS dydžiai būna įvairūs. Respondentas nr. 7 sakėsi išmėginęs įvairių teksto šriftų ir dydį, kol atrado jam tinkamiausią, kur yra mažos raidės, ir tokiu būdu daugiau teksto telpa į

vieną eilutę, bet tai, pasak respondento, yra individualu. Interneto funkcija šiam įrenginiui tikrai suteiktą pridėtinės vertės.

Respondentas nr. 1 teiravosi ar jau yra SKS spalvotais jautriais prisilietimui ekranais. „Penkių kontinentų” atstovas patikslino, jog spalvotų ekranų naudojant elektroninio rašalo technologiją nėra, tačiau prisilietimui jautrių – yra. Respondentas nr. 7 pasidalino savo patirtimi apie turimą *Sony Reader2* SKS, kas įrodo, kuris turi prisilietimui jautrią technologiją su galimybe papildomai pasišviesti ekraną, tačiau atsirandantis blizgesys sumenkina ekrano ryškumą. Respondentas nr. 3 teiravosi ar tradicinės knygos formatas įtakoja vaizdo kokybę SKS, atsakymas į šį klausimą buvo neigiamas. Respondentas nr. 7 su savimi į tyrimą atsinešė savo asmeninį SKS *Sony Reader*, kurį pademonstravo tyrimo dalyviams. Respondentas parodydamas SKS kalba apie tai, jog šio įrenginio vienas iš silpnųjų yra tas, kad prarastas knygos skaitymo jausmas, kurį sustiprina ne tik blizgus, šviečiantis, atsispindintis ekranas, bet ir jo trapumas. Trapumas pasižymi plonu neapsaugančiu viršeliu, kurį reikia įsigyti atskirai. Pirmasis įrenginys šiam respondentui sulūžo būtent dėl to, jog iškrito iš viršelio ant kieto paviršiaus, įrenginio pataisymas būtų įmanomas tik siunčiant jį į Londoną ir atitinkamai kaina pakiltų tiek, kad susilygintų su naujo SKS parsisiuntimu. Grįžtant prie antrojo demonstracinio objekto – *Sony Reader*, respondentas–savininkas atskleidžia ir tai, jog šis skaitytuvas neidentifikuoja lietuviško šrifto ir vienintelė galimybė yra skaityti lietuvišką tekstą įkeliant nuskenuotą knygos PDF formatą.

Aktyviausias respondentas nr. 7 iškėlė klausimą: ar Lietuvos leidyklos žada leisti skaitmenines knygas? Ar jie daugiau tūpčioja ir bijo? V. Seneckas pritarė, jog leidyklos išties bijo, todėl neleidžia. Respondentas nr. 6 pamini, jog šiuo metu yra leidyklų leidžiančių matematikos, informacinių technologijų skaitmenines knygas, kurias, pasak V. Senecko, nėra įdomu „nulaužti“. Respondentas nr. 7 mano, jog kol nėra išspręstas klausimas dėl piratavimo, tol vartotojams nėra sudėtinga nuskenuoti tradicinę knygą ir ją įkelti į skaitmeninę erdvę. Ir tokia situacija, pasak šio respondento, jau nebepakeičiama ir apeinama būti nebegali. Toks poelgis išties reikalauja didelių pastangų, pastebi respondentas nr. 1. O V. Seneckas primena, jog PDF formatu įkeltos knygos matomos kaip paveikslukai ir dėl to sumažėja teksto galimybės. Respondentas nr. 7 nenusileidžia ir įrodo, visą piratavimo sistemą. Visų pirma knyga nuskenuojama PDF formatu, tuomet, kompiuterio programų pagalba ji apdorojama ir paverčiama į reikiamą formatą, kurį palaikytų asmeninis SKS. Išvardinti leidyklas, kurių knygas esant dideliame norui lengvai galima rasti ir jomis naudotis, respondentui nekyla sunkumų: „Alma Littera“, „Eridanas“. Pasak respondento nr. 7 galima rasti net knygų, kurių leidykla „Eridanas“ jau seniai nebeleidžia, tačiau vietoj jų tai padaro piratai. Respondentas nr. 1

analizuoja, jog leidykloms neturėtų apskirtai kilti jokių sunkumų paruošti skaitmeninę knygą, kadangi maketuotojai paruošia maketą *InDesign* programoje, o vėliau kontroliniams atspaudams rengia PDF.

Respondentas nr. 3 teigia, kad grožinės literatūros neskaitytų tokiaame įrenginyje, tačiau mokslinei literatūrai SKS tiktų. Respondentas nr. 7 paprieštaravo respondentui nr. 3 argumentuodamas tuo, jog grožinė literatūra jo gyvenamojoje vietoje netelpa, o jis mėgsta skaityti jos daug, todėl negalėtų apsieiti be SKS. Respondentas nr. 3 atsako, jog kaip individualus asmuo, rinktųsi tradicinę knygą, jis nejaustų kainos skirtumo, nes pasiskolintų šią knygą bibliotekoje. Šioje vietoje įvyko nukrypimas nuo pokalbio pagrindinės diskusijos ir susidarė dvi komandos. Viena komanda ginanti bibliotekos reputaciją ir išskirianti jos naudą, o kita – kad bibliotekos nėra prieinamos visiems ir turi tam tikrų trūkumų. Vienas iš pastebėtų didesnių trūkumų, kurį norėtų eliminuoti vartotojas – fizinis ėjimas į bibliotekos pastatą ir reikiamo dokumento gavimas. Respondentas nr. 3 svarsto kaip SKS galėtų būti pritaikytas tenkinti bibliotekų lankytojų poreikius ir prieita prie išvados, kad greičiau šis įrenginys tiktų individualiems vartotojams. Pirma priežastimi, kodėl bibliotekoms SKS įrenginys nebūtų patogus įvardijama tai, kad SKS talpa nėra tiek didelė, kad būtų perkeltas visas fondas. Be to, reikalinga atlikti papildomus veiksmus tokius kaip: informacijos ieška, atranka ir reikiamų dokumentų įkėlimas. Antra, respondentas, neįsivaizduoja asmens sėdinčio bibliotekoje ir skaitančio iš SKS, greičiausiai jam bus priimtinau skaityti spausdintą variantą. Tačiau, iš principo, kaip teigia respondentas nr. 3, būtų įdomu išmėginti SKS bibliotekoje.

Respondentas nr. 4 modeliuoja įvairias galimybes kaip SKS galėtų būti panaudotas bibliotekose. Visų pirma išskiriama idėja, kad bibliotekos kaupia ir platina skaitmenines knygas, o SKS įsigijimas ir naudojimo ar nenaudojimo pasirinkimas paliekamas kiekvienam vartotojui asmeniškai apsispręsti. Antrasis variantas, jog biblioteka įsigyja SKS ir juose komplektuoja atitinkamą literatūrą studentams bei teikią panaudai (pvz. vienam semestriui). V. Seneckas primena, jog svarbiau yra bibliotekoje turėti skaitmeninių knygų populiariais formatais (galbūt netgi keliais skirtingai formatais), o vartotojas galėtų pats savarankiškai apsispręsti kokia įranga skaityti tą knygą.

Prisiminti moksleiviai ir svarstoma galimybė jiems naudotis SKS vietoj įprastų vadovėlių. Respondentui nr. 3 patinka idėja, kad jo vaikas į mokyklą eitų su tokiu SKS, jeigu iš tiesų šio įrenginio ekranas nekenkia sveikatai. Šiuo atveju SKS išspręstų kuprinės svorio problemą. Su vadovėlių leidyba susipažinęs respondentas nr. 6 mini tai, kad skaitmeninių vadovėlių leidyba pradėta ne tik dėl to, kad būtų sumažintas fizinis krūvis, bet taip pat ir dėl mažėjančio finansavimo mokykloms.

Kaip ir pirmajai fokus grupei iškyla klausimas dėl autorinių teisių. Dalis respondentų svarsto ar biblioteka turėtų teisę įkelti skaitmeninę knygą į SKS. V. Seneckas kartu su respondentu nr. 1 primena, kad tai yra teisinis klausimas, kuris kažkada bus išspręstas ir tuomet jis nebekils. Pasak respondento nr. 7 skaitmeninės knygos padidino bibliotekų lankomumą, kadangi šios savo klientams siūlo parsisiųsti skaitmeninę knygą galiojančią tam tikrą ribotą laiko tarpą (JAV pavyzdys). Išsiaiškinta, kad techniškai gali būti nukopijuota iki 20%, o kitu atveju perkėlimas ribojamas įstatymo.

Respondentai paklausti ar įsivaizduoja, jog tradicines knygas galėtų pakeisti SKS, didžioji dalis nusprendė, jog negalėtų pakeisti. Respondentas nr. 5 paminėjo, jog esant galimybei daryti žymes, SKS pilnai pakeistų tradicinę knygą. Respondentas nr. 7 priminė, jog jo turimam SKS yra galimybė žymėtis. Lygindami *Sony* ir *Hanlin* skaitytuvus respondentas nr. 3 pastebėjo, kad priimtinau naudotis prisilietimui jautriu ekranu (*Sony*), o respondentas nr. 7 pasidalino dar kartelį savo patirtimi ir teigia, jog geriau be prisilietimui jautrios technologijos, bet geru, neblizgančiu vaizdu. Respondentas nr. 6 mano, jog SKS galėtų visiškai normaliai funkcionuoti greta tradicinės knygos, tačiau jos neišstumtų iš rinkos. Paklaustas ar tokiu atveju SKS būtų skiriamas tam tikrai literatūrai, respondentas atsakė, jog ne, skiriamas tam tikram vartotojui.

Respondentas nr. 7, praveda paralelę, kaip ir darbo teorinėje dalyje minima, tarp muzikos laikmenų ir įvykusių pokyčių, taip ir su knygomis. Respondentas nr. 1 tam pritarė. Nr. 7 respondentas prasitaria nesuprantas leidėju, kadangi pats su malonumu įsigytu skaitmeninę knygą, pvz. už 5 Lt., vietoj piratavimo. Respondentas nr. 6 mini, jog skaitmeninių vadovėlių kaina yra 10 Lt., kai spausdinto tradicinio vadovėlio kaina yra 50 Lt. Kiti respondentai paklausti, kiek jie sutiktų mokėti už skaitmeninę knygą, atsakė nuo 5-15 Lt.

Respondentas nr. 6 susidomėjo, kokia yra respondento nr. 7 turimo SKS kaina. Respondentas nr. 7 atsakė įsigijęs pirmąjį įrenginį prieš 2 metus, kuris kainavo apie 300 dolerių, kadangi pirko internetu iš JAV, papildomai sumą sudarė maito, siuntimo ir PVM mokesčiai. Taip pat respondentas pridūrė, kad skaitmeninių knygų parsisiuntimas yra įtakotas skirtingų šalių. „...tuomet SKS dar nebuvo galima pirkti Lietuvoje, todėl siunčiausi iš Amerikos, užsisakant internetu.“. Respondentai buvo paprašyti įvardinti sumą litais, kiek jie sutiktų mokėti už SKS. Respondentas nr. 2 mokėtų iki 500 Lt., respondentas nr. 3 savo vaikui pirktų SKS už 200 Lt., jeigu tai būtų įstaiga, pvz. biblioteka, tuomet 500 Lt. įkainis būtų tinkamas. Respondentai nr. 4 ir nr. 5 sutiktų mokėti iki 300 Lt. Respondentas nr. 6 bandė suskaičiuoti kiek jis išleidžia tradicinėms knygoms per metus ir už tokią sumą „gal pirktų“. Respondentai nr. 5 ir nr. 6 sutinka, kad dabartinė *Hanlin* SKS kaina yra per didelė. V. Seneckas teiraujasi ar vartotojams būtų priimtina gauti SKS išsimokėtinai, su galimybe už tam tikrą mėnesinį mokestį gauti skaitmeninių

knygų. Respondentas nr. 6 mano, jog tai yra pakankamai lankstus sprendimas vartotojų atžvilgiu, tačiau respondentas nr. 4 nebenorėtų įsigyti prekių išsimokėtinai.

Respondentai paklausti, ar yra susipažinę su pasaulyje esančiomis SKS kainomis ir pardavimo taškais, sudvejojo. Respondentas nr. 4, prisiminė matęs pranešimą su nurodyta kaina – apie 290 dolerių, respondentas nr. 7 yra susipažinęs su kainomis, kadangi pats jau yra įsigijęs SKS internetu. Respondentas nr. 4, nusprendė, jog esant reikalui SKS įsigytų internete, paprašydami draugų gyvenančių JAV, sutvarkyti pirkimo procedūrą. V. Seneckas susidomėjo dėl garantijos, kiek ji svarbi respondentams. Respondentai kartu nusprendė, jog negali reikalauti tokiam įrenginiui garantijos, kas yra savaime suprantama siunčiantis iš JAV. Tačiau, perkant iš kol kas vienintelių Lietuvoje platintojų, garantija yra suteikiama. Pasak V. Senecko kol kas gražinimų nebūta, tačiau taikliai pastebėta respondento nr. 3, kadangi prekiaujama tik nuo balandžio mėnesio, jų dar gali atsirasti.

Paskutinėje dalyje respondentai buvo paprašyti atsiribojant nuo esamų SKS problemų ir trūkumų pafantazuoti ateitį: kaip ir kur SKS galėtų būti panaudojami, kur platinami. Respondentas nr. 2 mano, jog „šis įrenginys turi ateitį, greta tradicinių knygų, bus skaitomas, ypatingai mobilių žmonių. Norėčiau turėti SKS, galbūt spalvotą, su daugiau funkcijų, didesnio ekrano. Knygos neišnyks – tai tikrai, nes tokių minčių jau būtų ir seniau. Neabejoju dėl to, kad bibliotekos turės tokius įrenginius, ypač mokslinės, studentams labai praverstų tokio pobūdžio įrenginys, kuris galėtų būti pateikiamas studentams kartu su moksleivio pažymėjimu. Labai norėčiau, kad mano anūkai, mokytųsi SKS.“ Šis respondentas tikėtusi įsigyti tokį įrenginį technikos parduotuvėje, greta mobiliųjų telefonų, kompiuterių, galbūt ten, kur parduodamos skaitmeninės knygos.

Respondentas nr. 3 „labai palaikau visus dalykus, kurie susiję su naujomis technologijomis. Kažkokio panašaus, galbūt dar tobulesnio įrenginio ateitį tikrai matau. Įsivaizduoju, kad kiekvienuose namuose toks įrenginys greičiausiai atsiras, kaip atsirado televizoriai, ir greičiausiai net keli. Į tokį įrenginį galima bus kiekviena šeimos nariui įsikrauti jo mėgiamą literatūrą ir ja naudotis vykstant į darbą ar keliaujant“. Šio respondento nuomone, ateityje gali nebebūti asmenų neturinčių tokio pobūdžio įrenginio, kaip šiuo metu įsigali kompiuteriai. Į klausimą, kur turėtų būti platinami šie įrenginiai, respondentas atsakė, kad greičiausiai tai turėtų būti specializuotos parduotuvės.

Respondentas nr. 4 prisipažino, jog daugelis daiktų, kurie atrodė visiškai nereikalingi, šiandien tapo neatskiriami kasdienėje veikloje. Todėl nedrįsta pasakyti, jog SKS be ateities. Tačiau mini tai, kad dabartiniuose SKS trūksta funkcijų įvairovės. Pavyzdžiui, norėtusi kartu turėti ir GPS galimybę, bet šiuo metu *Hanlin* yra tik keturių pilkumų atspalvių, ši galimybė nėra

galima. Pats GPS įrenginys teikia galimybę skaityti skaitmeninę knygą. Dar norėtuši pasijungimo prie interneto galimybės. Kaip privalumas išskiriama SKS SD atminties kortelė, kuri gali būti naudojama tiesiog kaip laikmena. Užverda diskusija, ar SKS turėtų turėti daugybę funkcijų, tokiu būdu priartėdamas prie kompiuterio. Respondentas nr. 4 mano, jog ateityje bus pasiūla didesnė, asortimentas taip pat, todėl tai taps kasdienio vartojimo preke, kuri bus parduodama prekybos centruose šalia įvairios technikos.

Kitas respondentas baigiamąją kalbą pradėjo nuo to, kad SKS ateitis priklausys nuo įstatyminės bazės ir leidėjų. Fantazuojant, SKS turėtų ateitį, svarbus didesnis pasirinkimas skaitmeninių knygų, taip pat ir tai, kad skaitmeninės knygos formatas kuo mažiau įtakotų SKS panaudojimą. Didžiausia panauda būtų mokslinės literatūros vartojimui, tradicinių knygų visiškai iš rinkos neišstumtų.

Platinti turėtų ten, kur platinamos skaitmeninės knygos – internete, knygynuose, mano respondentas nr. 6. Jis pasigedo paieškos funkcijos, kuri negalima dėl to, jog nėra klaviatūros, kuriuos pagalba būtų suvedamas paieškos žodis. Ši funkcija yra kitose SKS. Respondentą nustebino ekrano geba, jis nesudėtingai įsivaizduoja SKS ateitį ir mano, jog jie ateis į kasdienį Lietuvos vartotojų gyvenimą greičiau, negu įsivaizduojame. Respondentas nr. 6 kol kas nenorėtų atsisakyti visų popierinių knygų esančių namuose ir tradicinė knyga yra kaip vertybė, o toks įrenginys kaip alternatyva.

SKS gerbėjas respondentas nr. 7, mano, jog fantazuoti galime 5-is metus į priekį ir šioje netolimoje ateityje SKS užims tvirtą vietą greta tradicinių knygų. Popierine knyga žavėsis greičiausiai bibliofilai, taip kaip šiuo metu vinilinėmis plokštelėmis žavisi melomanai. Tradicinės knygos bus perkamos kaip interjero detalės. Šis respondentas tiki, jog didieji žaidėjai, tokie kaip *Amazon.com* ir *Google.com* paskatins leidėjus leisti skaitmenines knygas. SKS, pasak respondento, bus parduodami greta skaitmeninių knygų. Taigi, pagrindiniais trukdžiais šiuo metu įvardina SKS kainą ir Lietuvos leidėjų nusiteikimą prieš skaitmenines knygas. Respondento nuomone daugiausia laimės tas leidėjas, kuris pirmasis ryžis platinti tokias knygas, kaip pavyzdį pateikia „Alma Littera“. Mano, kad ši įmonė gali geriausiai pastūmėti ir paskatinti elektroninę leidybą Lietuvoje, kuri galėtų patraukliai atrodyti tarptautinėje rinkoje. Šis respondentas teigia, jog neskaitytų tradicinių knygų, jeigu rastų viską skaitmeniniu variantu, išskyrus tuos didžiuosius poligrafiškai išskirtinius leidinius, kuriuos atsivertų vieną kartą metuose ir galėtų pasigirti draugams. Prisimintos ir nuotraukos popieriuje, nors galbūt daugelis iš mūsų dar norėtume turėti senojoje laikmenoje, tačiau nebeturime.

Tyrimo pabaigoje vėl pradėjo virti arši diskusija, grįžtant prie jau aptartų klausimų, tai parodo, jog tema išties yra aktuali ir laukianti konkrečių sprendimų dėl teisinės bazės.

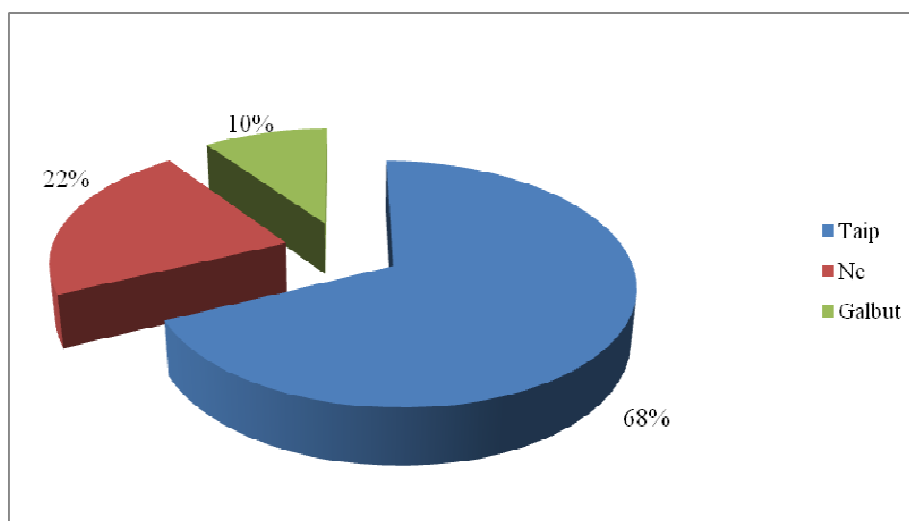
Leidėjai, nors ir nepatikliai, su daugybe klausimų, tačiau neatmeta galimybės, kad SKS išsitvirtins rinkoje ir taps kasdienio naudojamu įrenginiu, šiai idėjai pritaria ir dauguma knygų rinkos dalyvių, dalyvavusių fokus grupėje.

3. 3. Lietuvos SKS potencialių vartotojų kiekybinis tyrimas

Kiekybinio tyrimo metu, buvo stebima ne tik *Apklausa.lt* svetainė, kur pateikiami klausimai, bet ir įvairūs diskusijų apie knygas portalai, kuriuose palikta nuoroda į anketą. Rimtos diskusijos šia tema nepradėtos, kadangi tikslas buvo surinkti kiekybiškai pagrindžiamus atsakymus.

Pirmuoju klausimu norėta išsiaiškinti, kiek respondentų yra apskritai girdėję apie SKS išradimą. Šis klausimas neatspindi SKS modelių, tačiau iš 4 anketos klausimo (žr. priedą nr. 4) atsakymų galime daryti išvadą, jog ne visi 68% respondentų (žr. diagramą nr. 1), atsakę, jog jiems teko naudotis SKS iš tiesų žino, kas yra SKS. Kai kurie iš minėtų respondentų SKS vadina PALM, *iPhone*, asmeninį kompiuterį, mp3 grotuvą arba suprato kaip skaitmeninę knygą, kurią vienas iš respondentų skaito mobiliuoju telefonu. Kiti respondentai teigė girdėję apie SKS, 4-ame klausime mini, kad devyniems iš jų teko naudotis *Sony* SKS, penkiems *Kindle*, vienas respondentas mini *Hanlin*, kitas – *Bookeen* gamintojų *Cybook Opus* modelį, dar vienas respondentas išmėginęs *Gemstar* produktą REB 1100. Vienas iš respondentų mini net 3 skirtingus modelius, kuriais jam teko naudotis: *Hanlin* senesnį modelį - *Lbook V3*, *Sony Portable Reader* modelį - PRS 505, *IREX Digital Reader* 1000.

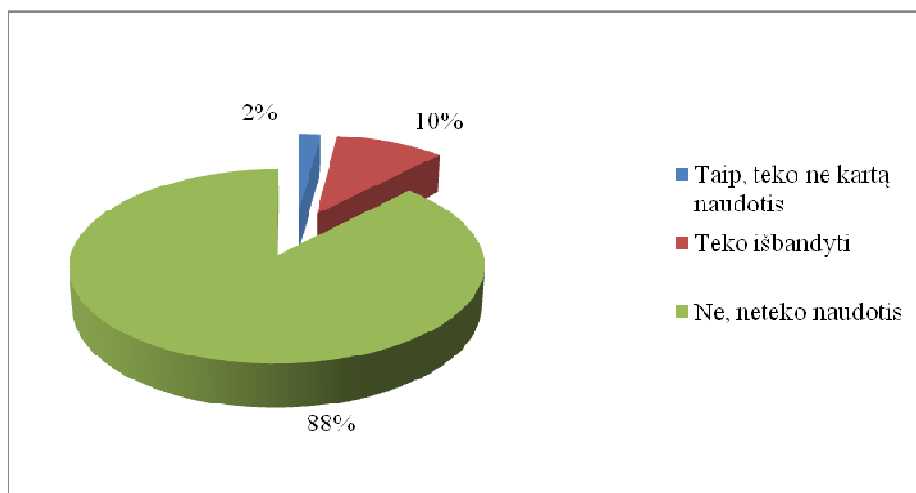
1 diagrama. Respondentai girdėję apie SKS (procentais)

Iš respondentų, kurie atsakė, jog yra girdėję apie SKS ar jais naudojęsi 114 (t. y. 39%) teigia, jog „norėtų“, „labai norėtų“ turėti tokį įrenginį.

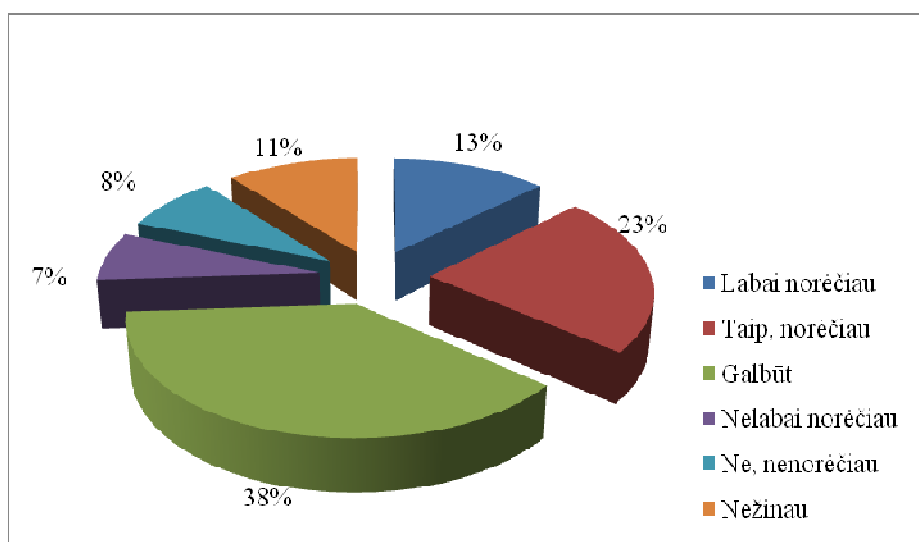
Žemiau esančioje 2 diagramoje pavaizduota, kiek respondentų išmėgino kokį nors SKS. Iš šių duomenų galime spręsti, kad Lietuvos vartotojai dar nėra gerai susipažinę su tokio pobūdžio įrenginiais ir tik 12 % visų apklaustųjų fiziškai bandę naudotis SKS, vos 2 % galbūt turi skaitytuvą arba jau ne kartą yra išmėginę.

2 diagrama. Respondentai naudojęsi skaitmeninių knygų skaitytuvais (procentais)

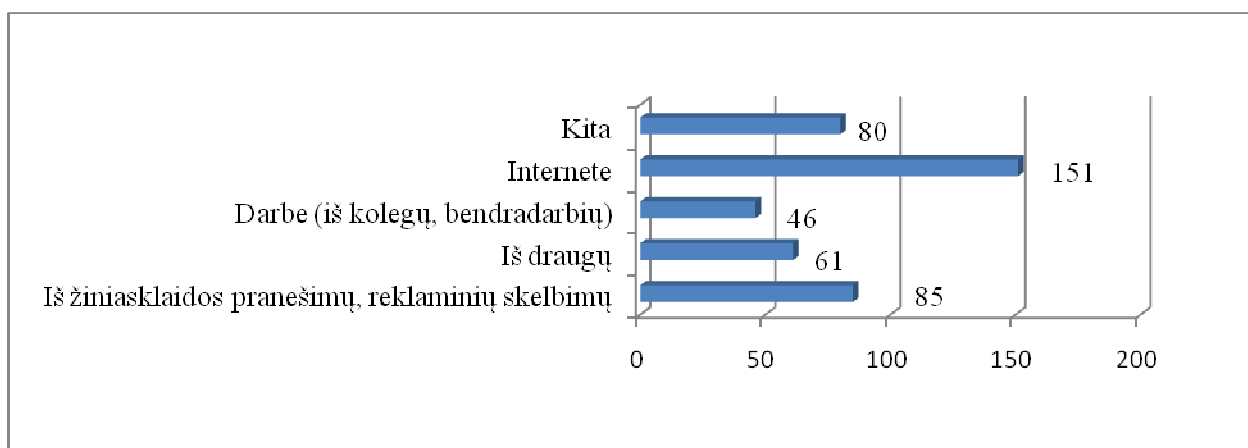
Kalbant apie visus respondentus, įskaitant ir tuos, kurie iki šiol nebuvo girdėję apie SKS, didesnė dalis vis dėlto norėtų turėti SKS, 2 % daugiau respondentų „galbūt“ norėtų. Pastarieji respondentai, po SKS išbandymo, greičiausiai apsispręstų ir būtų priskirti norintiems įsigyti tokių įrenginių arba nenorintiems. 4 iš 8 atsakiusiųjų „taip, teko ne kartą naudotis“, labai norėtų turėti SKS, 2 iš 8, tiesiog „norėtų“, o likusieji 2 „galbūt“.

3 diagrama. Respondentai norintys įsigyti skaitmeninių knygų skaitytuvą (procentais)

Dar vienu kiekybinio tyrimo klausimu aiškintasi kokiais šaltiniais sklinda daugiausia informacijos apie SKS. Atsakinėjant į šį klausimą respondentai turėjo galimybę rinktis kelis atsakymų variantus. Daugiausia atsakiusiųjų informacijos apie SKS sužino iš interneto (žr. diagramą nr. 4) . Šis atsakymas apima ir ne lietuviškas svetaines bei tinklalapius. Didelė dalis informacijos sklinda žiniasklaidos pranešimuose ir reklaminiuose skelbimuose. Lietuvos platintojo „Penki kontinentai“ rinkodaros vadovė L. Sveikauskaitė minėjo, jog kol kas pagrindinė komunikacija vykdoma pranešimais žiniasklaidai, taigi greičiausiai respondentai daugiau turėjo omeny pranešimus, straipsnius pasirodančius Lietuvos spaudoje. Kalbant apie spaudos maketus – tokių yra užsienio spaudoje, taigi tikimybė, kad informacija sklinda ir iš maketų išlieka.

4 diagrama. Informacijos apie SKS šaltiniai (vienetai)

Informacija sklinda ir neoficialiais šaltiniais, vadinamu principu „iš lūpų į lūpas“ ir dažnai tai yra ypatingai pasiteisinanti rinkodaros priemonė. Tuomet, kai rinkos dalyviai bus informuoti apie tokią prekę, palaipsniui pradės ieškoti kur ją galima įsigyti. Remiantis šiuo teiginiu, manoma, kad vartotojai ir interesantai neradę, kur įsigyti šią prekę Lietuvoje, gali jos imti ieškoti svetur.

Apibendrinant, skaitmeninių knygų skaitytuvams keliami yra fiziniai ir funkcionalumo reikalavimai, jeigu jie yra patenkinami, tuomet antri pagal svarbą - ekonominiai reikalavimai. Vienas iš pagrindinių fizinių reikalavimų yra ekrano dydžio pasirinkimo galimybė ir atvaizdavimo raiška, nesukelianti jokio diskomforto jausmo akims. Šis fizinis parametras patobulintas sukuriant elektroninį rašalą. Kitas dažnas keblumas išskylantis naudojantis skaitmeninės knygos skaitytuvais – dokumentų formatai. Jie gali būti patys įvairiausi, dėl to atsiranda neatitikimų tarp skirtingų įrenginių. Šią problemą mėginama spręsti formato standartizacijos būdu ir kai leidyklos pradės leisti skaitmeninės knygas vienu formatu, tada turėtų

ši problema galutinai būti išspręsta. Kalbant apie leidyklas, pastarųjų veikla susijusi su skaitmeninių knygų gamyba bus palengvinta ir pagrindinis pokytis tame, kad visas darbas galės būti atliekamas kompiuteriu, jame instaliuota programine įranga ir internetu ar kitais tinklais.

Išklausius įvairių respondentų, dalyvavusių fokus grupėse nuomones, galima teigti, kad abiejų grupių atstovai palankiai žvelgia į SKS ateitį, dauguma jų norėtų turėti tokį ar panašų įrenginį, pirktų jį savo vaikams. Taigi, remiantis šiuo tyrimu išsakytomis nuomonėmis, Lietuvos rinkoje SKS paklausa būtų didelė. Išsiskirtų vartotojai į privačius ir institucinius. Greičiausiai pranašesnius įrenginių modelius turės privatūs vartotojai.

Vienas iš visų kokybinio tyrimo respondentų jau keletą metų naudojami *Sony* įmonės SKS. Dar vienas respondentas jau susipažinęs ir išbandęs keletą skirtingų įrenginių. Kitiems respondentams SKS yra visiškai naujovė, kurios naudojimas kelia frustraciją.

Kiekybinio tyrimo dalies duomenys įrodo, kad apie SKS jau žino nemaža dalis respondentų, tačiau dar nėra jo išbandę. Didelė dalis teigianti, jog norėtų turėti SKS įrodo apie SKS rinkos potencialą ir galimybes vystyti šią sritį Lietuvoje. Tyrimo pratęsimas galėtų būti įvykdytas tuomet, kai didesnis procentas asmenų bus susipažinęs su SKS ir atsiras modelių įvairovė. Tokiu atveju galėtų būti ištirti skirtingų modelių privalumai ir trūkumai. Pagrindinis informacijos šaltinis apie SKS – internetas.

Problema, kalbant apie elektroninės leidybos perspektyvą, remiantis tyrimu – piratavimą, pasireiškiantis nelegaliu skaitmeninių knygų gaminimu, parsisiuntimu ir naudojimu. Taip pat piratavimu laikytinas nelegalios programinės įrangos panaudojimas arba jos apsaugos sugadinimas/sunaikinimas. Piratavimas glaudžiai siejamas su autorinėmis teisėmis, kurių apsauga įstatymais nėra aiškiai ir suprantamai nustatyta, be to neapima didelės dalies siejamos su elektronine leidyba, skaitmeninėmis knygomis. Nėra jokios problemos su klasikine literatūra, tačiau didelė problema yra šiuolaikinių autorių kūriniai. Leidėjai būtent dėl šios priežasties ir nesiryžta leisti skaitmeninių knygų dideliais kiekiais, tačiau jiems nebūtų sudėtinga paleisti jas į rinką, kadangi jau dabar yra atiduodamos knygos į spaustuvę PDF formatu. Taigi, pagrindine technologine užduotimi būtų PDF formato keitimas į tinkamą tam tikram skaitytuvui.

Pagal tyrimo pradžioje iškeltas hipotezės, galima konstatuoti, kad pirmoji hipotezė teigianti, jog potencialūs vartotojai nėra gerai informuoti apie SKS, pasitvirtino. Kadangi kiekybinio tyrimo dalies rezultatai rodo 32% potencialių vartotojų, kurie nežino apie SKS arba nėra tuo įsitikinę.

Antroji hipotezė iškelta remiantis teorine darbo dalimi ir teigianti, kad Lietuvos rinkoje nėra pakankamai daug skaitmeninių knygų lietuvių kalba, pasitvirtino. Kokybinėje tyrimo dalyje

tiek leidėjai tiek kiti knygų rinkos dalyviai teigė, jog nėra leidžiamos skaitmeninės knygos dėl piratavimo grėsmės.

Hipotezė teigianti, kad Lietuvos vartotojai negali ir nenori mokėti už SKS dabartine kaina, pasitvirtino, nes kokybinės tyrimo dalies metu respondentai teigė galintys ir norintys įsigyti SKS už gerokai mažesnę kainą, negu yra šiuo metu perkant iš oficialių platintojų.

Ketvirtoji hipotezė, teigianti, kad SKS yra neišstobulinti ir nepritaikomi vartotojų keliamiems skaitymo poreikiams, pasitvirtino iš dalies. Vieni respondentai nurodė, kad *Hanlin* SKS nėra ypatingai funkcionalūs ir norėtų tobulesnių technologinių sprendimų ir didesnių galimybių.

Paskutinė iškelta hipotezė teigianti, kad Lietuvos leidėjai artimiausius 5 metus neperorientuos verslo į elektroninę leidybą, pasitvirtino iš dalies. Šiuo metu yra įmonių užsiimančių elektronine leidyba, dalis leidyklų atstovų teigiantys, kad svarsto apie tokią galimybę, tačiau vieninteliu rimtu trukdžiu įvertina piratavimo grėsmę.

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad Lietuvos SKS potencialūs vartotojai yra susidomėję naujovišku skaitymo įrenginiu, tačiau jaučiasi trūkumas praktinio naudojimo. Išmėginus įvairius įrenginius pradeda formuotis kritiškesnė nuomonė, kuri padeda konkrečiau apibrėžti kokių funkcijų ir galimybių SKS stokoja. Kol kas, Lietuvos vartotojai daugiausiai gali lyginti su jiems pažįstamais techniniais įrenginiais, bet ne su kitais tos pačios rūšies produktais.

IŠVADOS

Užsienio produktai atkeliaujantys į Lietuvą visuomenei pristatomi, dažniausiai naudojant tiesioginį vertimą, taigi, skaitmeninių knygų skaitytuvai ne išimtis. Įrenginys neturi visiems priimtino ir suprantamo pavadinimo, neaiškumas vartotojams kyla neskiriant „skaitmeninis“ ir „elektroninis“ reikšmių.

Tradiciškai, skaitmeninių knygų panaudojimas buvo siejamas su skaitymu kompiuterio ekrane, mobiliajame telefone, *iPod* įrenginyje ar pan. Manoma, kad būtent šie įrenginiai paskatino vartotojus naudotis patobulintais SKS modeliais.

Vienas iš sėkmingiausių naujai atrastų technologinių dalykų išpopuliarinusių SKS yra elektroninio rašalo ekranas. Pagrindiniu technologiniu trukdžiu, kalbant apie SKS funkcionavimą visuomenėje, galima išskirti skirtingus įrenginio modelius su tam tikrų formatų palaikymu.

Pasaulyje knygų leidybos verslas palaipsniui perorientuojamas į elektroninę leidybą, tačiau kol kas nėra atsisakoma tradicinės spausdintinės. Šiuo metu išskiriami du stiprūs konkurentai elektroninės leidybos rinkoje *Amazon* ir *Google*. Abi šios kompanijos yra ne tik leidėjai, bet ir platintojai. *Amazon* kartu yra ir SKS gamintojas.

Europos Sąjungoje nėra išspręstas klausimas dėl autorių teisių, kas stabdo skaitmeninių knygų lietuvių kalba leidybos procesą, o kartu ir SKS paplitimą tokiose šalyse kaip Lietuva. Taigi, elektroninės leidybos plėtra Lietuvoje priklauso ne tik nuo SKS populiarumo, bet ir nuo stambiųjų Lietuvos leidyklų.

Kitas svarbus aspektas lemiantis elektroninės leidybos plėtrą yra SKS kaina. Kai technologiškai išbaigtas įrenginys, su visomis vartotojui reikalingomis funkcijomis, bus prekyboje ir jo kaina apytiksliai sieks vartotojo išlaidas susidaranti iš per metus įsigyjamų tradicinių knygų skaičiaus, tuomet prasidės elektroninės leidybos klestėjimas.

Atlikus kokybinį ir kiekybinį tyrimus paaiškėjo, kad daugumai potencialių SKS vartotojų Lietuvoje nepažįstamas išradimas kelia frustraciją. Knygų rinkos dalyviai nėra visiškai patenkinti prieinamų SKS funkcijomis, ergonomika, kaina. Nepaisant to, dauguma mano, jog tokio pobūdžio įrenginys galėtų laisvai įsitvirtinti ir funkcionuoti kaip naujos kartos knyga visuomenėje.

Visiškai pasitvirtino tyrimo metu iškeltos šios hipotezės:

- potencialūs vartotojai nėra informuoti apie naują išradimą;
- Lietuvos rinkoje nėra leidžiama pakankamai daug skaitmeninių knygų;
- SKS dabartinė kaina yra per aukšta Lietuvos vartotojams;

Iš dalies pasitvirtino hipotezė, kad SKS yra neištobulinti ir nepritaikomi vartotojų keliamiems skaitymo poreikiams ir tai, kad artimiausius 5 metus Lietuvos leidėjai neperorientuos verslo ar jo dalies į elektroninę leidybą. Pagrindine kliūtimi įvardijamas nelegalus kopijavimas ir platinimas.

Lietuvos rinkoje belaukiant ir ruošiantis pokyčiams skaitmeniniai leidiniai ar tam tikrą jų dalis gali būti išnaudoti kaip marketingo priemonė tradiciniams leidiniams. Be to, rekomenduojama tirti ir nuolat domėtis technologijomis, naujai sukuriama SKS modeliais, kurie reikalauja ir tam tikrų skaitmeninės knygos parengimo subtilybių (tinkamas formatas, iliustracijų parengimas ir pririšimas prie teksto ar tam tikros vietos, spalvų galimybė ir pan.).

Akademinės bendruomenės ir kai kurių leidybos verslo atstovų ignoravimas tikrai nesustabdys paties elektroninės leidybos plėtros proceso, tačiau gali skaudžiai atsiliiepti jiems patiems. Todėl yra siūloma ir rekomenduojama atkreipti dėmesį į elektroninės leidybos reiškinį ir būti pasirengus parkelti savo produkciją į skaitmeninę erdvę.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS

1. ABROMAVIČIUS, R. *Apie elektronines knygas*, Kompiuterija, 2008 balandžio 5 d.
2. *Apie e. dokumentų rengimo, kaupimo ir pateikimo procesus* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 gruodžio 17 d.]. Prieiga per internetą: http://www.labt.lt/seminarai/20050627/20050627_Venckauskas.pps
3. *Apklausa.lt: apklausos internete* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 gruodžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.e-apklausa.lt/apklausa/1876/skaitmeniniu-knygu-skaitytuvai>
4. BAUBINAS, Kostas. *Elektroninės knygos dar ieško kelių į Lietuvos rinką* [interaktyvus], VŽ Inovacijos, paskelbta 2009 birželio 6 d., [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: http://vz.lt/2/straipsnis/2009/06/06/Elektronines_knygos_dar_iesko_keliu_i_Lietuvos_rinka
5. BRYANT, M. *2010 – Year of the E-book Reader?* [interaktyvus], August 27, 2009, [žiūrėta 2009 m. spalio 20 d.] Prieiga per internetą: <http://thenextweb.com/2009/08/27/2010-year-ebook-reader>
6. BURY, L. *UK e-books play follow my leader*, The Bookseller, 2000. 1 Sept
7. BURLEIGH, David. *OverDrive to Present EPUB eBook Lessons Learned at Frankfurt Book Fair* [interaktyvus], October, 2008, [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: http://findarticles.com/p/articles/mi_pwwi/is_200810/ai_n30899335/
8. CHONEY, S. *Time for a good e-book?: Amazon's Kindle, Sony's 'Reader' gain ground as devices for word lovers* [interaktyvus], Dec. 3, 2008, [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.msnbc.msn.com/id/27955831/page/2/>
9. DAGIENĖ, A., GRIGAS, G., JEVIKOVA, T. *Enciklopedinis kompiuterijos žodynas. 2-asis papildytas leidimas*, Vilnius: TEV, 2008
10. *DIGITAL BOOK 2009: An eBook Stimulus Plan for Publishing* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.openebook.org/specs.htm>
11. *Diskutuok.lt* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.diskutuok.lt/knygos/5795-knygo-skaitytuvas-gal-girdejote.html>
12. DOCTOROW, C. *Ebooks: Neither E, Nor Books* [interaktyvus] Paper for the O'Reilly Emerging Technologies Conference, 2004, February 12, San Diego, CA., [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: http://craphound.com/ebooks_neitherenorbooks.txt
13. *eBook Technologies* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ebooktechnologies.com/products.htm>

14. *Elektroninė leidyba* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: http://www.emokymas.lt/emokymas/elektronine_leidyba/kurso_archyvas/fcontent.html
15. *Elektroninės leidybos namai* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.eln.lt/apie.html>
16. *Elektroninio skaitytuvo aprašymas* [interaktyvus], iš Penki kontinentai, [žiūrėta 2009 spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.5ci.lt/Default.asp?TopicID=198&DL=L&Lang=L&EditionID=12>
17. EPPS, Sarah Rotman. *How Big Is The eReader Opportunity?: Book Readers Drive The Market Now, But That Will Change*. 1st vol. [interaktyvus], "eReader Revolution" series. May 27, 2009, [žiūrėta 2009 m. birželio 13 d.] Prieiga per internetą: <http://www.forrester.com/Research/Document/Excerpt/0,7211,54463,00.html>
18. *E-reader Pilot Program at Princeton*, [interaktyvus], Fall 2009, [žiūrėta 2009 balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.princeton.edu/ereaderpilot/goals/>
19. *EU to tackle digital book copyright in 2010*, [interaktyvus], 21 October 2009, [žiūrėta 2009 spalio 13 d.]. Prieiga internete: <http://www.euractiv.com/en/infosociety/eu-tackle-digital-book-copyright-2010/article-186586>
20. *FAQ Focus Group Questions* [interaktyvus], US Department of Education, Archive documents, [žiūrėta 2009 lapkričio 6 d.]. Prieiga per Internetą: http://www.ed.gov/offices/OUS/PES/efaq_focus.html#focus02
21. GRIŠKONYTĖ, A. *Naujovė - jau ir Lietuvoje*. Lietuvos rytas, 2009 spalio 28 d., p. 11
22. *Innodata Isogen: Six Key Steps for Optimizing Content for eBooks* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: http://www.innodata-isogen.com/knowledge_center/ebooks/ebooks_solutions_sheet
23. *Innodata-isogen: „eBooks“* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. birželio 13 d.] Prieiga per internetą: http://www.innodata-isogen.com/knowledge_center/ebooks?gclid=CJ-gpuui8ZoCFVATzAodS2LBJA
24. YAMANE, T. *Elementary Sampling Theory*, Upper Saddle River. N.j.: Practice Hall
25. KARDELIS, K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*, Kaunas, 2002
26. *Kny.lt* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kny.lt/index.php>
27. *Knygotyra: vadovėlis*, Vilniaus universiteto, Komunikacijos fakultetas, Knygotyros ir dokumentotyros institutas, sud. D. Kaunas, 2006
28. *Knygų forumas* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://forum.suvokimas.lt/viewtopic.php?f=12&t=380>

29. LARDINOIS, Frederic. *EReader and EBook Market Ready for Growth* [interaktyvus] report, June 1, 2009, [žiūrėta 2009 birželio 14 d.]. Prieiga per internetą: http://www.readwriteweb.com/archives/report_ereader_and_ebook_market_ready_for_growth.php
30. LAUŽIKAS, R. *Diskusija: Skaitmeninis ar elektroninis?*, iš *Knygotyros mokslo darbai*, 51, 2008, ISSN 0204–2061
31. *Leidykla Alma Littera* [interaktyvus] , [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.almalittera.lt/lt.php/28;book;7770>
32. LEŠČINSKAS, Liutauras. *Popierinės knygos mirtis* [interaktyvus] , Verslo klasė, 2008 gruodis, [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: http://vz.lt/straipsnis/2008/12/22/Popierines_knygos_mirtis
33. *Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka „eLABa“* [interaktyvus] , [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: http://sf.library.lt/index.php?page=elaba_trumpai
34. *Lietuvos mokslo ir studijų institucijų e. Leidybos, visateksčių dokumentų duomenų bazių ir virtualios bibliotekos poreikių ir galimybių studija*, red. V. Kučiukas, Kaunas, 2004
35. *MSOfficeXML ISO Standardization Saga* [interaktyvus] from FileFormat.info, [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.fileformat.info/news/2008/09/01/msofficexml-iso-saga.htm>
36. *Multimedijos centras humanitarams* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 birželio 14 d.] Prieiga per internetą: <http://sk.mch.mii.lt/kursai.html>
37. NIE, Ming. *My SONY ebook reader* [interaktyvus], April 9, 2009, [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://beyonddistance.wordpress.com/tag/e-book-reader/>
38. PARULSKIS, E. *Bus įdomu*, Verslo klasė, 2009 kovas
39. PRANULIS, V. P. *Marketingo tyrimai: teorija ir praktika*, Vilniaus universiteto leidykla, 2007
40. PRODHAN, Georgina. *Google sparks e-books fight with Kindle* [interaktyvus], Frankfurt, Thu Oct 15, 2009, [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.reuters.com/article/idUSTRE59E28H20091015>
41. *Rasyk.lt* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.rasyk.lt/diskusijos/ziureti/knygu-skaitytuvai-ar-girdejote-apie-juos.html>
42. SIRACUSA, John. *The once and future e-book: on reading in the digital age* [interaktyvus], February 1, 2009, [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://arstechnica.com/gadgets/news/2009/02/the-once-and-future-e-book.ars>

43. *The Digital Rosetta Stone* [interaktyvus] from FileFormat.info: updated September 1, 2008, [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.fileformat.info/format/cloud.htm>
44. VARNIENĖ, R., VAŠKEVIČIENĖ A. *Elektroninių išteklių leidyba ir ilgalaikis išsaugojimas* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://eia.libis.lt/docs/ei2.pdf>
45. VENČKAUSKAS, A. *Apie e. dokumentų rengimo, kaupimo ir pateikimo procesus* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 gruodžio 17 d.]. Prieiga per internetą: http://www.labt.lt/seminarai/20050627/20050627_Venckauskas.pps
46. VTEX: *Typesetting and Electronic Publishing Services* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vtex.lt/index.html>

THE IMPACT OF E-BOOK READING DEVICES ON E-PUBLISHING INDUSTRY

Ieva Bluvštein

SUMMARY

New technologies have an immense impact on contemporary business world. The music industry's late reaction to the new technological and informational innovations resulted in severe damage to the industry. Similar outcome can be expected in book publishing as well and it is not surprising that digital publishing is already being titled as The New Gutenberg. The popularity of technologically advanced e-book reading devices is rapidly growing in foreign markets, however in Lithuania this process is only starting.

The main object of this master's thesis was e-book reading devices. Purpose – to study e-book reading devices and determine their impact on Lithuanian book publishing business. In order to achieve this purpose the following has been done:

- a) Research on global expansion of the usage of e-book reading devices, its impact on world's book publishing business and prospects of this process;
- b) Evaluation of the scale to which predictions of the global development of digital publishing can apply to Lithuanian publishing business;
- c) Research of the development of digital publishing business in Lithuania and its comparison to foreign markets;
- d) Qualitative and quantitative analyses were conducted and later used as a basis for a prediction on prospects of digital publishing in Lithuania.

Methodologies used: descriptive, special typological, qualitative and quantitative analysis and analogy.

World tendencies show that e-book reading devices are promoting digital publishing and therefore it is expected that the industry is going to go up in the upcoming 5 years. Currently world's market has two main competitors in digital publishing and those are *Amazon* and *Google*.

In Lithuania there are only few companies whose main area of business is digital publishing and the main works they are publishing are of the informative or educational nature. However, a part of all digital editions is created by users themselves without a permission from a publisher or an author. Currently only one company is officially distributing e-book reading devices which have Lithuanian interface.

During this research the following hypotheses were absolutely confirmed:

- Potential users are not informed about the new invention;
- Digital books are scarce in Lithuanian market;

- The price of e-book reading device is currently too high for Lithuanian users.

Partly confirmed was a hypothesis that e-book reading devices are not developed enough and do not completely satisfy users' reading needs. Moreover, it was partly confirmed that for the upcoming 5 years Lithuanian publishers are not going to convert all or half of their production into a digital format. The main reason for this being illegal copying and distribution.

PRIEDAI

Priedas nr. 1. Laiško-kvietimo siūsto kokybinio tyrimo respondentams pavyzdys

Laba diena,

esu Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Leidybos magistro studijų programos studentė Ieva Bluvštein ir rašau baigiamąjį darbą tema „SKS kaip elektroninės leidybos plėtros priemonė“. Šiam darbui atlikti vykdysiu kokybinį tyrimą dvejose fokus grupėse po 5-10 asm., vienoje dalyvaus leidyklų atstovai, o kitoje - skaitytojai . Grupės tiriamos atskirai. Tyrimo tikslas - ištirti Lietuvos knygos rinkos dalyvių pasirengimą naudoti SKS.

Tyrimo metu bus pristatytas SKS (angl. ebook reader) „Hanlin eReader V3“, kuri galėsite savarankiškai išbandyti. Po skaitytuvo pristatymo paprašysime išsakyti savo nuomone žodžiu ir raštu atsakyti i kelis trumpus klausimus.

Tyrimo rezultatai bus panaudoti baigiamajame mokslo darbe, el. darbo variantas pateiktas įmonei „Penki kontinentai“ ir visiems pageidaujantiems tyrimo dalyviams.

Tyrimo laikas: 2009 lapkričio 9 d. (pirmadienis), 16:00-18:00 val.

Tyrimo vieta: „Penki kontinentai“, Kalvarijų g. 143, įėjimas per „Mokymo centrą“

Prašome iki spalio 30 d. (penktadienio) pranešti, ar galėsite (Jūs ar Jūsų atstovas) dalyvauti tyrime.

Jei turėsite klausimų, prašome kreiptis.

Iš anksto dėkoju.

Pagarbiai,

Ieva Bluvštein

8 699 48611

Priedas nr. 2. SKS kokybinio tyrimo scenarijus (Fokus grupės)

ĮŽANGA

(Moderatoriaus pristatymas)

- Labas vakaras, aš esu.....
- Visų pirma norėčiau padėkoti už Jūsų skirtą laiką. Todėl griežtai laikysimės grafiko ir baigsime vėliausiai po 90 minučių.
- Ar niekas neprieštarauja, jeigu pokalbis bus įrašomas? Šis įrašas bus panaudotas tik mokslinio darbo tyrimui rašyti, jo negaus jokie tretieji asmenys.
- Šis tyrimas atliekamas bendradarbiaujant Vilniaus Universiteto Komunikacijos fakulteto Leidybos magistro studijų programos studentei ir įmonei “Penki kontinentai”.
- Tyrimo tikslas – ištirti Lietuvos knygos rinkos dalyvių pasirengimą naudoti SKS bei išsiaiškinti jų motyvus. Gaunama informacija nebus struktūrizuojama ir statistikai apdorojama. Taigi, mums svarbiausia tyrimo metu išsiaiškinti Jūsų nuomonę šiuo konkrečiu klausimu.
- Visa informacija yra konfidenciali – tyrime nebus minimi Jūsų vardai ar pavardės, atstovaujамų įmonių pavadinimai.
- Tyrimo ataskaita bus parengta raštu ir pristatyta Vilniaus Universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros ir dokumentotyros institutui. Taip pat tyrimo atskaitos kopija bus įteikta “Penki kontinentai” įmonei, už suteiktas patalpas ir SKS pristatymą. Visiems pageidaujantiems tyrimo dalyviams ji bus išsiųsta elektroniniu paštu.
- Ar turite klausimų prieš pradėdant tyrimą?
- Tyrimo metu laikysimės tam tikrų taisyklių, jos yra:
 - b) nepertraukti kitų asmenų pasisakymo;
 - c) pertraukti gali tik moderatorius;
 - d) gerbti tyrimo dalyvius, laikytis kitų etikos normų ir taisyklių.

KOKYBINIO TYRIMO DALIES TEMŲ IR KLAUSIMŲ PLANAS

I. SKS žinomumas ir naudojimas (prieš pateikiant skaitmeninių knygų skaitytuvą)

Skaitymo įpročiai ir jų patenkinimas SKS pagalba:

- Ar teko girdėti apie skaitmeninių knygų skaitytuvą, galbūt teko juo naudotis?
(Ką girdėjote ir iš kur girdėjote?)
- Kokia Jūsų nuomonė yra šiuo metu apie SKS? (Trumpai nuomonės išsakymas.)

II. Praktinis susipažinimas su SKS (SKS pristatymas, SKS išbandymas naudotis suteikiama apie 30 min.)

Pristatyti „Penki kontinentai“ atstovą: vardas, pavardė, pareigos.

Respondentai trumpai gali pasižymėti visas kilusias mintis ant popieriaus (tam, kad nepamirštų, kai reikės kalbėti ir pasisakyti žodžiu).

III. Socialiniai ir technologiniai SKS privalumai ir trūkumai

Bendras vertinimas, pirmas išpūdis ir perspektyvos.

Socialiniai SKS aspektai

Skaitmeninių knygų skaitytuvo privalumai:

- Koks pirmasis išpūdis (teigiamas/neigiamas)?
- Ar patogų juo naudotis (navigacija, psl. vertimo galimybės)?
- Ar patenkina ekrano dydis ir kokybė, teksto skaitomumas?
- Ar radote SKS privalumų apie kuriuos prieš tai nenuokėte?
- Ar norėtumėte pamėginti naudotis šiuo įrenginiu ilgesnį laikotarpį?
- Ar galėtų skaitmeninis knygų skaitytuvas tapti Jūsų kasdienio gyvenimo dalimi?
- Kaip panaudotumėte šį ar panašų prietaisą?
- Ar įsigiję SKS atsisakytumėte popierinių knygų?
- Kokie Jūsų manymu yra tokių prietaisų trūkumai?
- Ar žinote, kas yra oficialus ir kol kas vienintelis SKS platintojas? Jeigu taip, iš kokių šaltinių apie tai esate informuoti?

Technologinės SKS sėkmės ir nesėkmės?

- SKS technologiniai privalumai ir trūkumai.
- SKS teikiamų technologinių galimybių santykis su sveikata?
- Kokių technologinių patobulinimų pageidautumėte?
- Ar pasijungimas prie interneto SKS yra svarbus ir daug reiškiantis veiksnys?
- Ar žinotumėte, kur kreiptis, jeigu reikėtų pataisyti SKS ?
- Pirmenybę teiktumėte oficialiam platintojui Lietuvoje, ar svarbesnis būtų pats SKS?
- Kiek tako girdėti apie formatų tinkamumą SKS? (Amazon, Google)

IV. Kainos klausimai

Kainos ir kokybės santykis, kalbant apie skaitmeninių knygų skaitytuvą:

- Kokia kaina būtų priimtina svarstant dėl skaitmeninių knygų skaitytuvo įsigijimo?
- Kokiai aukščiausiai kainai esant vis tiek svarstytumėte ar verta įsigyti skaitytuvą?
- Esant kokiai kainai abejotumėte dėl skaitmeninių knygų skaitytuvo kokybės?
- Kokiai aukščiausiai kainai esant Jūsų nesvarstytumėte dėl skaitmeninio skaitytuvo įsigijimo?

- Ar žinote kiek šiuo metu kainuoja SKS perkant iš Lietuvos platintojų – pakelkite rankas, kurie žinote. (nuolaidos, galimybės išmėginti, pirkimas išsimokėtinai, ilgalaikės sutarties sudarymas)

V. Lietuvos leidybos perspektyvos

Specifiniai klausimai skirti leidėjams, leidyklų atstovams (pateikiami rašu kokybinio tyrimo pabaigoje):

XXI amžius pasižymi naujomis technologinėmis galimybėmis, kurios įtakoja įprastą leidybos veiklą: atsiradusios skaitmeninės knygos, leidyba pagal užsakymą, specializuoti leidybos produktai (Brailio raštu, audio knygos, padidintu šriftu, DAISY ir pan.).

- Kaip manote, kokia kryptimi vystosi leidybos verslas Lietuvoje? Keliais sakiniais apibūdinkite leidybos ateitį Lietuvoje.
- Ar svarstėte leisti skaitmenines knygas, galbūt jau leidžiate? Trumpai apibūdinkite šios veiklos trūkumus ir privalumus, galimybes ir grėsmes.
- Ar būtų sudėtinga perorientuoti verslą ar jo dalį į elektroninę leidybą?
- Ar planuojate perorientuoti leidybos verslą ar jo dalį į elektorinę leidybą?
- SKS galimybė/sėkmė ir stiprybė?
- SKS grėsmė/nesėkmė ir silpnybė?

Specifiniai klausimai skirti knygų mylėtojams ir vartotojams:

- Kur patogiausia naudoti SKS? (Troleibuse, namuose, darbe)
- Koku tikslu naudotumėte SKS? (darbo reikalais, laisvalaikio, kt.)
- Kur tikėtumėtės įsigyti SKS? (IT parduotuvėse, knygynuose, internete, prekybos centruose)
- Kokia kalba skaitytumėte knygas? (anglų k., rusų k., lietuvių k., kt.)
- Ar turite dar kokių pastebėjimų ar pageidavimų pasisakyti?
- Jeigu turėtumėte SKS, skaitytumėte atspausdintas elektronines knygas popieriuje?
- SKS galimybė/sėkmė ir stiprybė?
- SKS grėsmė/nesėkmė ir silpnybė?

PABAIGA

Dėkoju visiems už dėmesį.

Priedas nr. 3 Kokybinis tyrimas. Pirmos fokus grupės atsakymai raštu ir antros fokus grupės nuotraukos

Priedas nr.4. Kiekybinio tyrimo klausimynas (anketa)

Esu Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Leidybos magistro studijų programos studentė ir rašau baigiamąjį darbą tema „SKS kaip elektroninės leidybos plėtros priemonė“. Tyrimas vykdomas iš dviejų dalių: kokybinės ir kiekybinės.

Kiekybinio tyrimo tikslas yra nustatyti kiek Lietuvos vartotojų apskirtai žino apie tokį įrenginį ir keliems iš jų yra tekę naudotis skaitmeninių knygų skaitytuvu. Pasirinkta priemone - anketine apklausa.

Tik 5 klausimai, atsakydami užtruksite neilgiau 2-jų min.

Iš anksto dėkoju visiems atsakiusiems.

Pagarbiai,

Ieva

1. Ar teko girdėti apie SKS (e-book reader)?

1. Taip
2. Ne
3. Galbūt

2. Jeigu taip, iš kur apie juos sužinojote (jeigu ne, pereikite prie kito klausimo):

1. Iš žiniasklaidos pranešimų, reklaminių skelbimų
2. Iš draugų
3. Darbe (iš kolegų, bendradarbių)
4. Internete
5. Kita

3. Ar teko naudotis skaitmeninių knygų skaitytuvu?

1. Taip, teko ne kartą naudotis
2. Teko išbandyti
3. Ne, neteko naudotis

4. Jeigu atsakėte į 3 klausimą „Taip, teko ne kartą naudotis“ arba „Teko išbandyti“, prašome, jei pamenate, įrašyti modelio pavadinimą

5. Ar norėtumėte turėti skaitmeninių knygų skaitytuvą?

1. Labai norėčiau
2. Taip, norėčiau
3. Galbūt
4. Nelabai norėčiau
5. Ne, nenorėčiau
6. Nežinau

Priedas nr. 5. Kiekybinio tyrimo atsakymų išklotinė
(atskiras dok)